

deKanttekening

JULI 2024 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €5,99

Vrij, moedig & inclusief

Op reis door Suriname In de voetsporen van een slaafgemaakte

Nederland balanceert op het randje
van een democratische crisis

Van dankbaar naar strijdbaar:
nu nog belangrijker dan voorheen

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

Juli 2024

Jaargang 7 - nr. 77

UITGEVER

De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR

Mehmet Cerit

EINDREDACTEUR

Tayfun Balcik en Majorie van Leijen
(magazine)

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Mariska Jansen, Ewout Klei, Lody van de Kamp, Tayfun Balcik, Anne-Rose Hermer, Thomas von der Dunk, Majorie van Leijen, Abdelkader Benali, Chris Aalberts, Mehmet Cerit, Gert Jan Geling, Ahlam Benali, Tineke Bennema, Yavuz Baydar, Vonne Hemels

BEELD COVER

De Surinamerivier

Beeld: Tineke Bennema

CONTACT / INFORMATIE

010-2013740

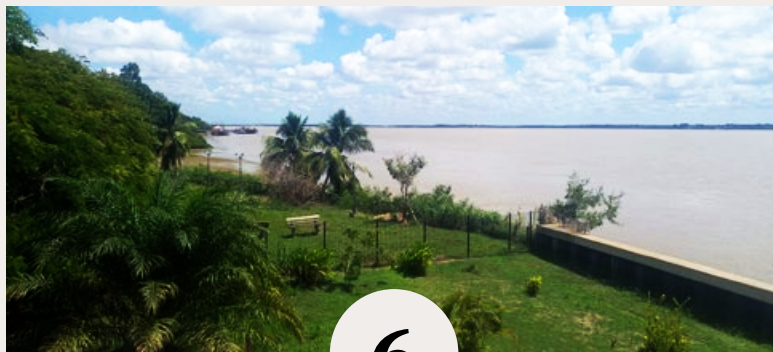
info@dekanttekening.nl

www.dekanttekening.nl

Vrij, moedig & inclusief

De uitgave van dit blad wordt mede mogelijk gemaakt door:

IMAA Accountancy & Advies B.V

6

Op reis door Suriname. In de voetsporen van een slaafgemaakte

● OP DE COVER

26

Mohammed Benzakour: 'Mijn vader was met zijn hart in Marokko'

● SAMENLEVING

● OP DE COVER

6 Op reis door Suriname. 'De navelstreng naar Afrika is doorgesneden'

● SAMENLEVING

10 'Nederland balanceert op het randje van een democratische crisis'

14 Van dankbaar naar strijdbaar: nu nog belangrijker dan voorheen

● COLUMN

16 De idealen van NSC kunnen op de schroothoop - Lody van de Kamp

17 Zou Wilders zelf door de screening zijn gekomen? - Thomas von der Dunk

18 Geen omvolking, wel demografische verandering - Gert Jan Geling

19 Het wordt een lastige marathon voor Dick Schoof - Abdelkader Benali

32

De duivel bestaat niet in alle culturen, het absolute kwaad wel

● SAMENLEVING

In de problemen door een bankrekening

● NIEUW IN NEDERLAND

42

46

Jaar na dodelijke scheepsramp, gerechtigheid ontbreekt

● WERELD

● SAMENLEVING

20 Bo werd als kind ontvoerd door zijn vader. Niemand greep in

22 Juich jij voor Oranje? Dit zegt ons panel

26 Mohammed Benzakour: 'Mijn vader was met zijn hart in Marokko'

29 Spelers met migratieachtergrond maken het EK - Yavuz Baydar

30 Kapper Rami: 'Veel klanten hebben economische problemen'

32 De duivel bestaat niet in alle culturen, het absolute kwaad wel

34 Offerfeest: 'Vanuit ons geloof is dierenwelzijn heel belangrijk'

● COLUMN

37 Op de radicaal-rechtse flank is alleen de PVV nog over - Chris Aalberts

● NIEUW IN NEDERLAND

38 In de problemen door een bankrekening

● WERELD

40 Saoedi-Arabië, het nieuwe Hollywood van de Arabische wereld?

42 Joris Voorhoeve: 'Poetin stop niet bij Oekraïne'

44 Jaar na dodelijke scheepsramp, gerechtigheid ontbreekt

● COLUMN

47 Ik zal mijn allochtone stem blijven gebruiken - Tayfun Balcik

In het kort.

Website brengt universitaire banden met Israël in kaart

SCHERMAFBEELDING ACADEMICCOMPLICTION.NL

Een nieuwe website van (o.a.) The Rights Forum en Stop Wapenhandel brengt de banden tussen Nederlandse universiteiten met Israël in kaart. Het gaat om banden die bekend zijn en die de 'academische medeplichtigheid' aan de oorlog in Gaza zouden aantonen. Zo meldt het universiteitsblad *Folia*.

Op de site kan geklikt worden op één van de veertien Nederlandse universiteiten, waar vervolgens een lijst verschijnt met Israëlische universiteiten en bedrijven waarmee de universiteit een band heeft. Dat kunnen militaire samenwerkingsverbanden zijn, waardoor universiteit 'academische medeplichtig' zijn aan militaire acties, zoals de website beoogt. Maar ook medische samenwerking voor bijvoorbeeld kankeronderzoek komt in beeld. Zo zou de Technische Universiteit in Delft, die al maanden niet ingaat op de transparantie-eisen van studenten, met het bedrijf 'Applied Materials Israel' samenwerken binnen het kader van het zogenoemde Horizon project, dat militaire AI-technologie ontwikkelt. Uit de Europese website van het project blijkt dat de Nederlandse chipfabrikant ASML het project coördineert en meefinanciert. Ook de EU financiert het project. Dankzij de website worden de banden van Nederlandse universiteiten met Israëlische instituties bekend en kan worden achterhaald welke partijen nog meer betrokken zijn. •

CIDI wil dat Universiteit Leiden contacten in Midden-Oosten openbaar maakt

Het Centrum Informatie Documentatie Israël (CIDI) wil dat de Universiteit Leiden alle samenwerkingsverbanden met landen uit het Midden-Oosten, Noord-Afrika, Rusland en China openbaar maakt, als deze landen de mensenrechten schenden.

De actie een reactie op het Woo-verzoek van de The Rights Forum, dat twee jaar terug eiste dat de Universiteit Leiden alle samenwerkingsverbanden met Israëlische en pro-Israëlische organisaties openbaar maakte. Dat was antisemitisme, vonden journaliste Esther Voet van het *Nieuw Israëlietisch Weekblad* en de in Israël woonachtige Joop Soesan, die columnist is voor dat blad.

Op 16 mei dit jaar kondigde de Universiteit Leiden aan, in reactie op de recente pro-Palestijnse acties op de campus, dat er een ethische commissie ingesteld zal worden die de samenwerkingsverbanden met Israëlische universiteiten zal onderzoeken. Dit schoot het CIDI in het verkeerde keelgat. De pro-Israëlische lobbyorganisatie reageerde daarop met een eigen Woo-verzoek.

Het CIDI vindt dat de Universiteit Leiden met twee maten meet, omdat er geen onderzoeken worden gedaan naar de banden met Chinese universiteiten, het Turkije Instituut van de universiteit dat in Istanbul is gevestigd, de Sultan Oman Leerstoel voor Oriëntaalse Studiën van Maurits Berger, die

HET LEIDSE ACADEMIEGEBOUW. BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / RUDOLPHOUS

door Oman wordt betaald, of de gift van 100.000 van het Saoedische olieconcern Aramco voor Islam Studies. 'Toch legt het College van Bestuur, mogelijk uit angst voor pro-Palestijnse actievoerders, alleen de samenwerkingsrelaties met Israëlische instellingen tegen de meetlat', schrijft het CIDI in zijn persbericht. •

Veel rechtse sprekers bij herdenking Aramese genocide

Op zaterdag 15 juni werd in het Volkspark in Enschede de Aramese genocide herdacht, de systematische moord op meer dan anderhalf miljoenen christenen in het Ottomaanse rijk tijdens de Eerste Wereldoorlog, 109 jaar geleden. Wat opviel, is de line-up van voornamelijk rechtse sprekers.

Op 24 april wordt wereldwijd de Armeense genocide herdacht. De Arameeërs, een andere christelijke gemeenschap, werden tijdens die genocide ook uitgeroeid, maar dat is niet zo bekend. De herdenkingsdag voor de Aramese genocide is op 15 juni. Op de flyer voor de herdenking is te lezen dat Caroline van der Plas, fractievoorzitter van de BBB, van de partij is. Maar ook onder andere Don Ceder van de ChristenUnie, de omstreden Geen-Stijl-columniste Ebru Umar en oud-Cidi voorzitter Ronny Naftaniël.

In voorgaande herdenkingen werden voorzichtigte stappen gezet om de dialoog aan te gaan met progressieve personen uit de Turks-Nederlandse gemeenschap, zoals Sinan Can en Faruk Köklü. De huidige line-up zou deze dialoog in de weg kunnen staan, denkt Faruk Köklü als afgevaardigde van

HERDENKING. BEELD: PIXABAY

GroenLinks Enschede.

'Ik heb wel vraagtekens bij deze gastsprekers, ik schrok er eerlijk gezegd van. Bijvoorbeeld bij de keuze voor Ebru Umar, die toch rabiate uitspraken op haar naam heeft staan'. Umar laat zich in haar column kritisch uit over Turken van Nederlandse afkomst, zo ook over moslims en vluchtelingen in het algemeen. •

Nu kennen we team Wilders

MEHMET CERIT

Hoofdredacteur / Directeur.

Dinsdag 2 juli werd het nieuwe kabinet - Schoof beëdigd. Dan staan de bewindslieden van PVV, VVD, NSC en BBB naast de koning op het bordes. Gaan ze waarmaken wat ze beloofd hebben? Hebben ze voldoende in huis?

Na de verkiezingen schreef ik dat ik geen tegenstander ben van een kabinet met de PVV. Zo kunnen we zien wat Geert Wilders voor het landsbestuur kan betekenen. Ik kreeg hierop vanuit biculturele hoek veel kritiek, ik zou naïef zijn. Maar mijn argument was en is nog steeds: als de PVV niet deelneemt aan het kabinet, ontdekken we nooit wat deze partij al dan niet in haar mars heeft.

En wat zien we? Al tijdens de (in)formatie bleek het beoordelingsvermogen van Wilders een zwakke plek. Hij is er de afgelopen twintig jaar niet in geslaagd een fatsoenlijk team samen te stellen. Het ging al fout met de verkenners Gom van Strien, die wordt verdacht van fraude. Ronald Plasterk moest zich als premierskandidaat terugtrekken vanwege mogelijke patentfraude. Beoogd minister van Asiel en Migratie en vicepremier Gidi Markuszower kwam niet door de veiligheidsscreening van de AIVD. 'Zou Wilders zelf door de screening komen?', vraagt onze columnist Thomas von der Dunk zich af.

Van de vijf beoogde PVV-ministers slaagden er twee met de hakken over de sloot. Reinette Klever is de eerste minister van

'Wilders is niet de enige met een moreel kompas dat stuk is'

Ontwikkelingssamenwerking die dit ministerie wil afschaffen. Marjolein Faber, minister van Asiel en Migratie, orakelde in het verleden over omvolking, maar blijkt bij de eerste confrontatie een draaier.

Vertrekkend Duits ambassadeur in Den Haag, Cyrill Jean Nunn, zei tegen *de Volkskrant* verbaasd te zijn over hoe wij in Nederland omgaan met de 'omvolkingstheorie'. 'Omvolking staat voor de donkerste tijd van de nationaalsocialistische heerschappij, met alle gevolgen van dien: moord op verschillende groepen mensen. Die term kun je in Duitsland niet gebruiken.'

Eerder verspreidde Faber nepnieuws over een steekpartij in Groningen en huurde ze het bedrijf van haar zoon in om de website van de PVV in Gelderland te beheren. Ze heeft harde standpunten over asielzoekers en

beschouwt de islam als een verwerpelijke ideologie die vrijheid en democratie bedreigt. Ze wil(de) net als haar leider moskeeën sluiten, de Koran verbieden en de instroom van asielzoekers drastisch beperken.

Dan is er nog gedoe rond Dirk Beljaarts, minister van Economische Zaken, vanwege het faillissement van zijn boekhoudbedrijf. Alleen rond Barry Madlener, minister van Infrastructuur en Waterstaat, en Fleur Agema, minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, is geen krakeel.

Maar Wilders is niet de enige met een moreel kompas dat stuk is. Een Kamermeerderheid koos vorig jaar Martin Bosma als nieuwe Kamervoorzitter, vanwege zijn effectieve leiding aan Kamerdebatten. Kennelijk was er niet nagedacht over zijn taak om als voorzitter het parlement te vertegenwoordigen tijdens

belangrijke ceremonies en herdenkingen. Als er werkelijk goed was gekeken naar het takenpakket, in combinatie met zijn politieke profiel en uitspraken uit het verleden, was hij hiervoor nooit in aanmerking gekomen. Nu heeft zijn Kamervoorzitterschap geleid tot een ongemakkelijke discussie over zijn aanwezigheid op de Keti Koti-herdenking. Veel mensen uit de zwarte gemeenschap wilden dat Bosma niet zou komen, vanwege zijn negatieve uitspraken over de Nederlandse excuses voor de slavernij. Uiteindelijk werd de uitnodiging ingetrokken, na een gesprek met Bosma.

Maar we moeten niet alleen met een beschuldigende vinger naar de PVV wijzen. De VVD en VVD-leider Dilan Yesilgöz zijn medeverantwoordelijk voor deze klucht. De VVD liet in 2023 het kabinet vallen op grond van de 'nareis op nareis'-leugen. En Yesilgöz sloot een coalitie met de PVV niet langer uit, waarop de partij van Wilders op 22 november de grootste kon worden. En laten we ten slotte Pieter Omtzigt niet vergeten. Hij zei tijdens de campagne dat zijn NSC niet met Wilders wilde samenwerken, maar is nu toch gedraaid. Nu zitten zij met PVV-ministers en een haataal twitterende Wilders in hun maag door hun zucht naar macht.

Ik ben van mening dat elk nadeel zijn voordeel heeft. Nu weten we allemaal wie Wilders is, en wie zijn beste mensen zijn. Ik ben benieuwd hoelang het radicaal-rechtse kabinet-Schoof 1 standhoudt. We gaan het met z'n allen zien. •

Op de cover.

Op reis door Suriname. ‘De navel doorgesneden’

Albertus Van van de Vijver werd als jongen uit Afrika geroofd en naar Suriname gebracht. Daar lukte het om zichzelf vrij te kopen. ‘Op deze grond bouwde hij met zijn eigen handen een huis.’

TINEKE BENNEMA EN DIAHANN VAN VAN DE VIJVER IN HET VLIEGTUIG OP WEG NAAR SURINAME

● TINEKE BENNEMA

Haar achternaam duidt op haar slavernijverleden. Diahann Van van de Vijver heet mijn goede vriendin. Ooit waren haar voorvaders ‘bezit’ geweest van een witte man die Van de Vijver heette. In coronatijd werkte ik me door archieven heen om het leven van haar voorvader die uit Afrika was geroofd te reconstrueren. Daarover verscheen vorig jaar mijn boek: *Albertus Van van de Vijver. Slaafgemaakt en Bevrijd*. Nu besloten we de plekken te bezoeken die voor Albertus belangrijk waren. Diahann zou dichterbij haar geroofde Afrikaanse voorvader kunnen komen. En ik wilde het land en de geschiedenis dat ik alleen kende uit stoffige paperassen kunnen zien, ruiken, voelen, proeven en beter begrijpen hoe slavernij en ontmenselijking werkten.

Een loodgrijze onweerslucht spreidt vochtige warmte over ons uit. Vanuit de tuin van ons hotel in Paramaribo lopen we over een vlonder naar de Surinamerivier. Diahann wijst op een grote grijze vogel op de balustrade, een paar meter verder. ‘Een gier’, fluistert ze, ‘moet je die nek zien, helemaal glad zonder veren, dan kan die zijn kop diep in een kadaver steken en weer makkelijk terugtrekken.’ ‘Getverdegetver’, fluister ik terug, maar als we naderen stijgt hij op en zijn we sprakeloos door zijn schoonheid en spanwijdte. Verderop staat een zilverreiger hoog op de slanke poten met een kleine helderblauwe soort naast zich. Sabaku vertelt ze. En als we over de rand kijken naar beneden staren allemaal paren oogjes ons aan. Modderkruipers, een vissoort, weet ik nu.

Witte duivels

Vanaf deze Surinamerivier, immens breed, groenbruin met aan weerszijde veel bosschages, kwam de geroofde jongen aan, Diahanns voorvader, met toen nog een Afrikaanse naam. Het kwam aan met een schip vanaf de Westkust van Afrika, rond 1800. Hier moet hij zich gere-

liseerd hebben dat de navelstreng naar Afrika definitief was doorgesneden. ‘Eenzaam en in het ongewisse. Hij kon nergens heen. Hij had in Afrika voor het eerst witte duivels gezien en hier zag hij er nog veel meer. En hij werd gebrandmerkt door een mens dat bezit van hem nam. Inboedel heeft geen mening, inboedel heeft geen naam,’ zegt Diahann.

Istreng naar Afrika is

DE SURINAMERIVIER

De afstand tussen deze aanmeerplaats en het veilinghuis waar de slaafgemaakten werden verkocht meet slechts enkele tientallen meters. Het gouvernement liet niets aan het toeval over, dus er was ook zo min mogelijk ruimte om te ontsnappen. Paramaribo was in die tijd maar een klein dorp, met slechts 2000 witte inwoners, zwarte huisslaafgemaakten en vrije zwarten.

Het merendeel van de 50.000 slaafgemaakten woonde op de plantages. Er was dan ook maar één veilinghuis. En dat vinden we de volgende dag gemakkelijk terug. Een rechthoekig, loodsachtig hoog gebouw van baksteen, waarvan het dak is ingestort. Met wat resten witte verf aan de onderkant.

Diahann wilde er niet 's avonds in het don-

ker heen vanwege al het leed dat hier moet zijn gevoeld en nog aan het gebouw kleeft als opgedroogde tranen. 'En zeker niet na *whitching hour*.' Gezinnen werden hier soms van elkaar losgerukt en apart verkocht en zouden elkaar nooit meer zien. Ze verdwenen na verkoop aan eigenaars van plantages of huizen, en verschenen alleen met Hollandse namen als boedel

Op de cover.

met hun waarde in guldens vermeld in de minutieuze inventarisaties voor de belasting. 'Ironisch is het wel dat dit gebouw lang dienst heeft gedaan als parlement, de Nationale Assemblée, juist op de plek waar de zwarte mens niets te vertellen had. Na de onafhankelijkheid koos deze raad het gebouw uit om er zelfbeschikkingsrecht uit te oefenen', zegt ze. Ze noemt het een knipoog naar het verleden.

Ik wil weten of ze het nu witte mensen kwalijk dat ze overgingen tot de verkoop van een medemens en hem ondergeschikt maakten aan zichzelf. Ze antwoordt meteen en duidelijk: 'Nee.' Maar dan volgt er een lange pauze. 'Ik neem het ze niet kwalijk en ik ga ook niet zeggen dat racisme in die tijd normaal was. Ik neem het de huidige mensen kwalijk dat ze niet willen weten dat we een rijk land zijn omdat we eeuwenlang geen personeelskosten hoefden te betalen. En dat al die rijkdom en luxe, die koffie en thee, kaneel, kruidnagels en nootmuskaat en de opbrengst daarvan door de onbetaalde arbeid van zwarte mensen tot stand kwamen. Die Amsterdamse grachtenpanden. En daarom vind ik dat ze verplicht zijn zich te informeren over de slavernij, net als over de Holocaust.'

Meer dan tweehonderd jaar geleden werd de jongen zijn vrijheid afgenomen voor een zak geld. Hij werd 'boedel' van linnennaaster Petronella van Paccotton, zelf een voormalige slaafgemaakte mulattin (een mulat of mulattin is een persoon geboren uit een Europese ouder en een ouder van Afrikaanse oorsprong, red.). Ze was de concubine van de Zwitserse administrateur Albert Paccotton, die haar rond haar

vijftigste vrijkocht. De jongen zou de naam Donné krijgen, maar hij koos bij zijn doop bij de Evangelische Broedergemeente de naam Albertus. Verwijzend naar zijn 'eigenaar'. Petronella maakt hem in Paramaribo eerst tot haar *foetoeboi*, loopjongen, manasje van alles en later timmerman. Hij is ver over de veertig als hij wordt gekocht door de 'stadsvroed-

'Je denkt toch niet dat een zwarte man door de hoofdingang naar binnen mocht?'

vrouwmeester' Pierre David van de Vijver die hem belooft te zullen vrijlaten. Daarvoor moet hij nog wel twee jaar dienst verrichten.

De arts woonde in een van de chicste straten van Paramaribo, de Gravestraat nummer 9. We vergapen ons aan de gigantische houten witte

villa's die het straatbeeld hier nog steeds domineren aan beide zijden. De straat is inmiddels herdoopt tot Henk Arronstraat, naar de eerste president van Suriname. Maar de nummering is intact gebleven. We hoeven niet lang te zoeken en dan staan we voor een enorm oud pand, met een rood bakstenen bordes, prachtig houtsnijwerk, elegante pilaren en glas-in-lood. Het zou goed kunnen dat dit het oorspronkelijke huis is. Ik vraag Diahann of ze niet boos wordt als ze deze pracht en praal ziet en bedenkt dat haar voorvader hier met zijn bloed, zweet en tranen de kas van de arts heeft gespekt. Ze kijkt me oprecht verbaasd aan. 'Waarom?' 'Omdat hij zijn arbeid aan de al rijke arts moest afstaan en zelf zo arm bleef en niet in zo'n kast kon wonen', antwoord ik. Ze lacht me uit. 'Dat is nou zo'n witte overweging! Kijk, Albertus moet zich hebben vergeleken met andere zwarte mensen. In die tijd had je een kleine witte bovenlaag en hun status lag buiten hun macht, tenzij je met fakels en hooivorken ten strijde trok. Dus Albertus zal gehoopt hebben een klein huisje op een stuk grond voor zichzelf te bouwen, wat weer een droom was voor elke slaafgemaakte als hij vrijkwam. Ik zeg niet dat ze in hun lot berustten, maar ze waren natuurlijk wel realistisch.'

Een popperig huisje met twee verdiepingen

Het lukte Albertus uiteindelijk zijn vrijheid te herwinnen door zichzelf vrij te kopen met zijn eigen arbeid. Hij begon niet meteen met de koop van een stuk grond. Want hij had een andere prioriteit: zijn oudste zoon vrijkopen, die hij kreeg samen met een slaafgemaakte

HET VEILINGHUIS

HET HUIS VAN PIERRE DAVID VAN DE VIJVER

HET HUIS VAN ALBERTUS VAN VAN DE VIJVER

vrouw. Daarvoor moest hij weer twee jaar werken en sparen. Pas daarna kon hij aan de bouw van zijn huis beginnen aan de Keizerstraat, dezelfde straat waarin Van Paccotton woonde. Deze straat heeft de naam behouden, maar de nummering is veranderd. Niet zonder moeite vinden we het, op een achtererfje achter een hek, een popperig huis met twee verdiepingen, getimmerd uit grijze verweerde planken. We kunnen er niet dichterbij komen en ik fotografeer het door het hek heen, zodat alleen de rechterkant ervan en het erf zichtbaar zijn. Het vervult Diahann met trots: 'Hier is hij in vrijheid gestorven, op de grond waar hij met zijn eigen handen een huis bouwde. Hij moet veerkrachtig en zelfbewust zijn geweest. Ik ken niet veel gevallen van slaafgemaakten die binnen een generatie nadat ze van het schip afkwamen zichzelf bevrijdden.'

Het unieke van Albertus bovendien is dat er zoveel verschillende documenten over hem zijn, ook van hemzelf: zijn testament en zijn brief aan de koning. Het testament toont aan hoeveel hij om zijn familie, zijn vrouw en drie zonen gaf: hij stelde onder meer dat het huis niet verkocht moest worden. En in weerwil van alle vooroordelen toen en nu over zwarte mannen die niet om hun nageslacht gaven had hij een speciaal verzoek. Zijn oudste zoon, Albertus Pieter, kreeg twee jaar na Albertus niet zijn

achternaam, maar de verzonden naam Van Dorpel. Albertus moet daar zeer verontwaardigd over zijn geweest, want in 1836 schreef hij een brief aan koning Willem I. Daarin schrijft hij dat hij de biologische vader van de jongen is, hij zijn zoon erkent en dat deze daarom zijn achternaam Van van de Vijver moet krijgen.

Het gouvernementsgebouw, inmiddels presidentieel paleis, is de blikvanger op het centrale Onafhankelijkheidsplein, een breedgeschouderd gebouw, met vleugels en een mooi bordes, alles stralend wit. Ik stel me voor hoe Albertus hier het bordes op ging om zijn brief te brengen. 'Je denkt toch serieus niet dat een zwarte man, ook al was hij vrij, door de hoofdingang naar binnen mocht?' corrigeert Diahann me. 'Nee man, hij ging natuurlijk via de achterkant, daar, grenzend aan de Palmenuit.' En weer word ik me van mijn witte privileges bewust.

In het privépark van de gouverneur, achter het paleis, ligt die tuin met 1001 palmen volgens de traditie, en hier leest Diahann de brief van haar voorvader voor: 'Hij heeft de vrijheid genomen zijne belangen open te leggen Aan Zijne Majesteit den Koning' begint hij en ondertekent in prachtig schoonschrift. Haar stem klinkt samen met het koor van veelkleurige vogels.

Verzoek aan de nazaat van koning Willem I

Hoewel hij juridisch recht op erkenning had, wilde het gouvernement dit op racistische gronden niet toewijzen. De gouverneur stuurde het verzoekschrift door naar Den Haag, waar eerst de minister van Koloniën en daarna de minister

van Justitie zich er persoonlijk mee bemoeiden. Albertus en zijn toenmalige vrouw waren op het moment van geboorte slechts 'inboedel' geweest en daarom werd het verzoek, met goedkeuring van de koning, afgewezen. Het gouvernement streefde bovendien naar 'afstand' tussen wit en zwart: zwarten moesten niet denken dat ze rechten hadden, ook al waren ze vrij. Kleur en afkomst gaven uiteindelijk de doorslag bij de afwijzing. En het is hierom dat de familie Van van de Vijver vorig jaar een verzoek heeft gestuurd aan de nazaat van koning Willem I, Willem Alexander, om het besluit teniet te doen. Ook willen zij genoegdoening.

Institutioneel racisme. Het doet me denken aan de toeslagenaffaire, waar afkomst ook voor recht ging. 'Natuurlijk, racisme, slavernij, het is van alle tijden', zegt Diahann. 'Je kan de mens voeden. Als je elke dag leert dat de ander geen gevoel heeft voor zijn gezin, of je werk afpakt of noem maar op, dan ga je naar hem kijken alsof hij een kakkerlak is. Er gaat een heel proces aan vooraf, van ontkennen van mens zijn, niet humaan zijn. Als je je leven lang hebt geleerd dat de anderen geen mensen zijn maar dieren, of kinderen, tussenmensen of halve wilden, dan creëer je een beeld dat je voortdurend weer bevestigd ziet worden. Als het luik van het schip opengaat bijvoorbeeld en er een enorme walm naar buiten komt, gevolgd door een groep vermagerde en vieze mensen. Of in hun dansen, rituelen. Je hebt al een bepaalde mindset als je die compassie opzij zet. Ik zie het zo: ieder heeft licht en donker, goed en kwaad. En die *dark side* kan worden aangewakkerd, terwijl het juist de kunst is die te beheersen.' ●

HET GOVERNEMENTSGEBOUW

‘Nederland balanceert op het randje’

Is de Nederlandse democratie in gevaar? Historicus Robin te Slaa maakt zich zorgen. ‘De parlementaire democratie is onlosmakelijk verbonden met de rechtsstaat, waarvan de PVW-leider de fundamenten dolgraag wil slopen.’

● EWOUT KLEI

Het kabinet van minister-president Dick Schoof leunt op een coalitie van drie protestpartijen: PVV, NSC en BBB. De PVV is niet alleen de grootste van de drie, maar ook de radicaalste.

Protestpartijen bestaan in Nederland sinds de invoering van het stelsel van evenredige vertegenwoordiging in 1917. Sommigen van deze partijen, waaronder de Rapaille Partij, hadden een link met het fascisme. Historicus Robin te Slaa schreef hierover een fascinerend boek, *De Rapaille Partijen*, met een belangrijke boodschap voor nu.

De parlementaire democratie bestaat nu amper honderd jaar. Er was aanvankelijk veel weerstand tegen parlementaire politiek. Waarom?

‘Met het nieuwe systeem was nog niet iedereen vertrouwd. En niet alle partijen waren voorstander van het algemeen kiesrecht. Het stelsel van evenredige vertegenwoordiging, dat in 1917 het districtenstelsel verving, zorgde voor een getrouwe afspiegeling van de politieke opvattingen die leefden onder het electoraat. Het zorgde echter ook voor een toename van het aantal partijen in de Tweede Kamer omdat het veel gemakkelijker was geworden om één of meer zetels te behalen. Het gevolg was een politieke versplintering in de Kamer die de politieke besluitvorming niet altijd ten goede kwam.

‘Het stelsel van evenredige vertegenwoordiging had bovendien als neveneffect dat partijbestuurders een steeds dominerendere rol gingen spelen. Zij bepaalden wie er op

de kieslijst kwam en waren natuurlijk genegen om te kiezen voor loyale partijgenoten. Dit had vervolgens weer zijn weerslag op hoe er door burgers tegen politici werd aangekeken.

‘Het stelsel van evenredige vertegenwoordiging, dat bedoeld was om het parlementaire stelsel verder te democratiseren, droeg er dus opmerkelijk genoeg toe bij dat de klachten over het functioneren van het democratische bestel en ‘de politiek’ flink toenamen.’

Uit welke hoek kwam deze weerstand?

‘Deze weerstand liep door verschillende klassen, standen en partijen

deel van het electoraat maakte deel uit van een bepaalde levensbeschouwelijke zuil – protestanten, katholieken, socialisten en liberalen – en stemden vrijwel automatisch op de partijen die daarbij hoorden en lazen de kranten van hun eigen zuil. Deze waren dikwijls weinig kritisch waar het hun eigen partijen en politici betrof. Ze droegen hun opvattingen verder uit.’

Was er alleen kritiek op het functioneren van deze democratie (de kleine crisis van de democratie), of ook principiële kritiek op het democratische ideaal an sich (de grote crisis van de democratie)?

‘In de praktijk zie je wel degelijk dat vrijwel alle politieke partijen de geestelijke grondslagen van het parlementaire stelsel en onze rechtsstaat op principiële gronden aanvaarden. Dit blijkt bijvoorbeeld heel duidelijk als zij op basis hiervan in de jaren dertig stelling nemen tegen de NSB.

‘Kritiek was er voornamelijk op het functioneren van de democratie, met name de trage politieke besluitvorming en versplintering in de Tweede Kamer die het gevolg waren van het stelsel van evenredige vertegenwoordiging. Als premier uitte Colijn daar in 1937 nog publiekelijk kritiek op. De dreiging die er in de jaren erna uitging van nazi-Duitsland en de bezetting leidde uiteindelijk tot een duidelijke herwaardering van de parlementaire democratie in zijn huidige vorm. Sindsdien geldt deze als onomstreden.’

Het wereldbeeld van Boer Braat

Een van de protestpartijen die in het parlement komt is de Plattelandspartij van Arend Braat. U schrijft dat hij het aanzien van de politiek schaadde. Hoe deed hij dat?

‘Hij deed dat door zijn lompe gedrag in de Tweede Kamer en door zijn van elke nuance verstoken retoriek. ‘Boer Braat’, zoals hij werd genoemd, had geen flauw benul van de parlementaire gebruiken en verdiepte zich al evenmin in de details van het regeerbeleid.

‘In zijn simplistische wereldbeeld werd het platteland uitgebuit ten gunste van de verkwistende overheid en parasiterende stedelingen. Zo sprak hij ‘over de hetze tegen de plattelandsbevolking’ en ‘het domme Regeeringsintellect’. Het tweede kabinet van de katho-

‘De beroemdste kandidaat was natuurlijk de alcoholistische straatzwerver Had-je-me-maar’

heen. Het werd in de pers vooral verwoord door veel gelezen dagbladen als *de Telegraaf* en *de Nieuwe Courant*. Maar ook liberale tijdschriften als *de Groene Amsterdammer* en kranten als het *Algemeen Handelsblad* klaagden over de geesteloze debatten, de gezapige verkiezingscampagnes en de dominerende posities van de partijbesturen. Zij verweten die voor een belangrijk deel aan het stelsel van evenredige vertegenwoordiging.

‘Je zou daartegen ook kunnen stellen dat er eigenlijk nog geen volgroeide democratische cultuur bestond in ons land. Het grootste

‘De meeste partijen op levensbeschouwelijke grondslag aanvaarden de parlementaire democratie aanvankelijk voor een belangrijk deel om pragmatische redenen: het was niet per se hun ideale staatkundige model, maar stelden hen wel in staat om effectief de belangen van de eigen achterban te behartigen. Zo beschouwden bijvoorbeeld sociaaldemocraten de parlementaire democratie in de eerste plaats als een stelsel dat hen in staat stelde het lot van arbeiders te verbeteren dat tegelijkertijd de mogelijkheid schiep om op termijn langs hervormingen het socialisme te verwezenlijken.

dje van een democratische crisis'

ANTON MUSSERT HOUDT EEN TOESPRAAK TIJDENS EEN GROTE BIJeenKOMST VAN DE NSB OP HOUTRUST IN DEN HAAG OP 20 JUNI 1941. BEELD: NATIONAAL ARCHIEF

lieke politicus Ruys de Beerenbrouck (1922-1923, red.) hekelde hij zelfs als een 'vreedzame Sovjet-regering' die ervoor verantwoordelijk was dat 'het werkzame, nijvere deel der maatschappij tot slaven der werkschuwe elementen werd gemaakt'. Het waren geen alledaagse geluiden op het Binnenhof.

In hoeverre is de Plattelandspartij een voorloper van de BBB?

'Tussen beide partijen zijn onmiskenbare parallellen aan te wijzen. Ze presenteren zichzelf allebei als buitenstaanders in Den Haag en hebben een verwrongen voorstelling van de werkelijkheid. Daarin zijn het de boeren die verreweg het meeste bijdragen aan de samenleving en is het de overheid die recht tegen de belangen van de boeren

in handelt. Het is kortom een karikatuur.

'Natuurlijk zijn er ook verschillen. De BBB benadrukt veel minder dat er een tegenstelling tussen het platteland en de stad bestaat. Daarnaast is er ook sprake van een hele andere maatschappelijke context. Zo bestond er ten tijde van 'Boer Braat' nog geen agro- en bio-industrie en evenmin een stikstofprobleem.'

Een andere protestpartij was de Rapaille Partij. Hoe schaadde deze partij het aanzien van de politiek?

'De Rapaille Partij en haar navolgers, die zich meestal met dezelfde naam tooiden, schaadde het aanzien van de politieke in de eerste plaats door scherts kandidaten ver-

kiesbaar te stellen op basis van een onzinnig programma. De beroemdste kandidaat was natuurlijk de alcoholistische straatzwerwer Had-je-me-maar. Eenmaal gekozen in vertegenwoordigende lichamen zouden deze kandidaten zich volstrekt onaangepast moeten gedragen en de boel zoveel mogelijk moeten ontregelen. In hun verkiezingsacties en propaganda verkneukelden de Rapaille Partij en haar navolgers zich daar bij voorbaat al over. Zij maakten hierin ook een persiflage van 'de politiek' en parlementaire democratie. Het enige wat Kamerleden en andere volksvertegenwoordigers volgens hen dreef was persoonlijk gewin en het in stand houden van het kapitalisme. Dit speelde zich voornamelijk af in de

vroege jaren twintig, waarin politiek grotendeels nog een zaak van deftige notabelen was.

Was de Rapaille Partij een succes?

'De verkiezingsstunt met Had-je-me-maar kan in verschillende opzichten als een succes worden beschouwd. Ten eerste electoraal. De lijst waarop Had-je-me-maar bovenaan prijkte, kreeg bij de Amsterdamse gemeenteraadverkiezingen maar liefst 14.246 stemmen, oftewel 5,2 procent. Niet alleen hij, maar ook de nummer twee werd gekozen. De actie bracht tot tevredenheid van de initiatiefnemers een geweldige beroering te weeg bij de pers, het publiek en de politiek. Vrij breed bestond de vrees dat ook andere volstrekt

Samenleving.

onhandelbare types zouden worden gekozen in vertegenwoordigende lichamen

‘Had-je-me-maar zag echter af van zijn raadszetel en de nummer twee, de anarchistische straatcolporteur Bertus Zuurbier, beperkte zich in de gemeenteraad tot een incidentele kwinkslag, maar leverde vrijwel geen enkele inhoudelijke bijdrage.

‘Bij de Tweede Kamer verkiezingen in 1922 hoopte de Rapaille Partij op vier zetels, maar er werden ruim drieduizend stemmen minder gehaald dan bij de Amsterdamse gemeenteraadsverkiezingen. Het was kortom een gênant fiasco.

Slechts in een paar plaatsen, waaronder Rotterdam en Haarlem, werd hierna nog een enkele vertegenwoordiger van de lokale Rapaille Partij in de gemeenteraad gekozen.

‘Het verschijnsel ‘Rapaille Partij’ leek uiteindelijk het meeste op een ballon die snel heel hoog stijgt en vervolgens leegloopt. De parlementaire democratie had deze onvoorzijne uitdaging met glans doorstaan.’

Aantrekkingskracht van het fascisme

Een van de drijvende krachten achter de Rapaille Partij was de

anarchistische kunstenaar Erich Wichmann. Hij werd later fascist. Waarom?

‘In tegenstelling tot andere drijvende krachten achter de Rapaille Partij was Erich Wichman geen anarchist. Hij wilde met de verkiezingsactie voor Had-je-me-maar ook het algemeen stemrecht an sich belachelijk maken. Mensen waren volgens hem niet gelijkwaardig en verdienden dus ook niet allemaal dezelfde rechten. De grote massa was in zijn optiek onbekwaam om haar eigen vertegenwoordigers te kiezen. Democratie was dus in beginsel al fout.

die er extreemrechtse opvattingen op nahield.’

Het fascisme oefende een sterke aantrekkingskracht uit op nogal wat Nederlanders in de jaren twintig. Wat maakte het fascisme zo interessant?

‘De opmerking dat het fascisme in de jaren twintig een sterke aantrekkingskracht uitoefende op veel Nederlanders, vraagt om enige nuancering. De eerste fascistische partij hier – het Verbond van Actualisten – behaalde bij de Tweede Kamerverkiezingen in 1925 slechts 2253 stemmen, ofwel 0,07 procent van het totaal.

‘Veel Nederlanders beschouwden Mussolini als een kundig leider’

‘Wichman was al vroeg in zijn leven beïnvloed door de antiliberaal en antidemocratische denkbeelden van de hegeliaanse filosoof Gerard Bolland, de wijsgeer Friedrich Nietzsche en de grondlegger van het futurisme Filippo Tommaso Marinetti. In mijn boek ga ik in op deze invloeden en laat ik zien dat er in de opvattingen van Wichman over de jaren heen een grote mate van continuïteit bestond. In het vroege fascisme, dat onder andere ook door de denkbeelden van Nietzsche en het futurisme waren beïnvloed, herkende hij veel van zijn eigen opvattingen.

‘Het bijzondere van de verkiezingsactie voor Had-je-me-maar en de oorspronkelijke Rapaille Partij is dat er sprake was van een monsterverbond tussen extreem-linkse anarchist en Wichman,

‘Twee jaar later kozen de lezers van het liberale *Algemeen Handelsblad* bij een enquête in oktober 1927 Mussolini tot de op een na grootste figuur van zijn tijd. Dit duidt erop dat veel Nederlanders hem als een kundig en geschikt leider beschouwden voor een land als Italië, maar niet het fascisme wilden invoeren. Pas in de jaren dertig kregen partijen die dat nastreefden hier werkelijk aanhang van enige betekenis.’

Waarin verschillen de fascistische partijtjes uit de jaren twintig van de in 1932 opgerichte NSB van Anton Mussert?

‘Allereerst was de NSB veel beter en hechter georganiseerd dan haar voorgangers en concurrenten. Duizenden leden kregen bovendien een functie met een fraai klinkende titel die hen een gevoel van eigenwaarde gaf. Dat was een psycholo-

gische factor van niet te onderschatten belang. Leden werden ook voortdurend bij de activiteiten van de beweging betrokken. De NSB had hiernaast een duidelijke politieke stijl met massabijeenkomsten, uniformen en vlaggen die velen aansprak.

‘Anton Mussert genoot bovendien een gunstige reputatie als hoofdingenieur van de Provinciale Staten van Utrecht en hij had naam gemaakt in nationalistische kringen in de jaren twintig als initiatiefnemer en secretaris van het Nationaal Comité van Actie tegen het Verdrag met België. Hoewel de NSB-leider weinig charismatisch was, stak hij gunstig af bij veel andere fascistische leiders, zoals bijvoorbeeld Jan Baars, die het fascisme op dezelfde rumoerige wijze aanpreef als voorheen zijn koopwaar op de markt.

‘Ten slotte verkondigde de NSB vanaf haar begin een revolutionair-utopische ideaal waarvan een mobiliserende aantrekkingskracht uitging. Dit was het ideaal van de klassenoverstijgende en solidaire volksgemeenschap. Dit gold niet alleen als alternatief voor het moeizaam functionerende parlementaire stelsel en het ontspoorde kapitalisme, maar ook als alternatief voor het marxisme.

‘Onder bekoring van fascistisch Italië werd het ideaal van de volksgemeenschap aanvankelijk vooral geassocieerd met de corporatieve staat, maar in de loop van de jaren dertig kreeg het door de invloed van het nazisme steeds meer de vorm van een etnisch homogeen Groot-Nederland.’

Protestpartijen van nu

Als we de jaren twintig van de vorige eeuw vergelijken met die van nu: wat zijn de belangrijkste overeenkomsten tussen de protestpartijen van toen, met die van thans?

‘Een belangrijke overeenkomst is dat protestpartijen vinden dat de belangen van bepaalde maatschappelijke groepen, bijvoorbeeld boe-

ren, of zelfs van het volk in zijn geheel, zoals populistische verkondigden, bewust worden veronachtzaamd door de gevestigde partijen en het politieke establishment. Hun politiek boodschap en streven staat

‘Bovendien is parlementaire democratie onlosmakelijk verbonden met de rechtsstaat waarvan de PVV-leider de fundamentele dolgraag wil slopen. Het basisprincipe van de rechtsstaat is dat alle burgers

voor de rechtbank: ‘Door heel Europa vechten de multiculturalistische elites een totale oorlog uit tegen hun bevolkingen, met als inzet de voorzetting van de massaimmigratie, uiteindelijk resulterend in een islamitisch Europa – een Europa zonder vrijheid: Eurabië.’

‘Het feit dat de PVV de grootste partij is geworden en dankzij de bereidwillige houding van andere partijen, waaronder een liberale partij, de leiding neemt in een nieuwe coalitie, lijkt erop te duiden dat Nederland balanceert op het randje van een grote crisis van de democratie. Ook als Wilders er niet in slaagt om de discriminatoire bepalingen uit zijn partijprogramma te verwezenlijken, kan dat niet verhullen dat met het salonfähig maken van deze abjecte politicus een morele grens is overschreden.’ ●

Robin te Slaa, De Rapaille Partijen – Antipolitieke sentimenten 1918-1931, Boom uitgeverij, 448 blz., €32,90.

‘Wilders is een aanhanger van de racistische omvolkingstheorie’

hierbij vrijwel volledig in dienst van deze eenzijdige visie. Een andere overeenkomst is dat verreweg de meeste protestpartijen opereren binnen de kaders van het parlementaire stelsel.’

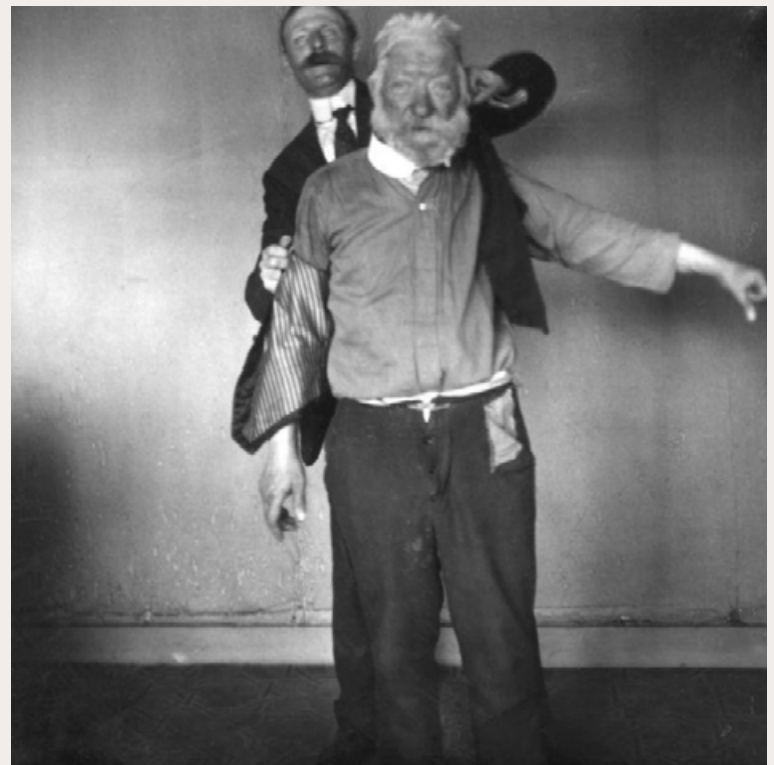
En wat zijn de belangrijkste verschillen?

‘Een belangrijk verschil is dat de protestpartijen van toen slechts één of twee zetels behaalden en geen werkelijke politieke invloed uitoefenden, terwijl de belangrijkste protestpartijen nu deel uitmaken van het kabinet en grotendeels de politieke agenda bepalen. De twijfelachtige houding van de grootste protestpartij – de PVV – tegenover de parlementaire democratie wekt verontrusting.’

Hebben we in Nederland, nu de PVV de grootste partij is en de leiding neemt in de nieuwe coalitie, te maken met een grote crisis van de democratie?

‘Als politieke partij opereert de PVV ogenschijnlijk binnen de wettelijke kaders van het parlementaire stelsel. Tegelijkertijd ondermijnt Wilders met zijn uitlatingen over ‘nepparlement’, ‘totaal gestoorde D66-rechters’ en journalisten als ‘tuig van de richel’ welbewust en al jarenlang het vertrouwen in de parlementaire democratie.

gelijke rechten hebben en dat die door de staat worden beschermd. De PVV wil een hele grote groep burgers bepaalde grondrechten ontnemen en daarmee degraderen tot tweederangsburgers. *Last but not least*, Wilders is een aanhanger van de racistische omvolkingstheorie. In 2011 verklaarde hij letterlijk

HAD-JE-ME-MAAR, DE AMSTERDAMSE ZWERVER DIE RAADSLID WERD, 1921. BEELD: NATIONAAL ARCHIEF

Van dankbaar naar strijdbaar: nu

Op 11 september 2001 sloeg de sfeer in Nederland totaal om. Moslims in het algemeen en Marokkanen in het bijzonder werden met achterdocht bekeken. Schrijver en mbo-docent Bilal Ben Abdelkarim (40) schreef hierover en over zijn persoonlijke reis in zijn debuut *Van dankbaar tot strijdbaar*.

● AHLAM BENALI

Ben Abdelkarim groeide op in Utrecht. 'De dag na de aanslag op de Twin Towers vroeg mijn docent in de klas alléén aan de islamitische leerlingen waarom de moslims aanslagen plegen. Ik voelde dat ik mijzelf moest verdedigen voor iets wat ik niet had gedaan. Ik werd niet meer als de zeventienjarige Bilal met talenten gezien, maar als een verdachte

en een terrorist.

Vervolgens ging Ben Abdelkarim op zoek naar zijn identiteit. Hij werd door verschillende muzikanten geïnspireerd. 'Ik vind het prachtig wanneer mensen met taal bezig zijn en hun meningen kunnen en durven uiten', vertelt hij. Wat hem motiveerde op zijn reis waren de teksten van de Amerikaanse rapper 2Pac. 'Graag wilde ik ook mijn meningen vormen en opschrijven. In het jaar 2002, een jaar na de aanslagen, schreef ik voor het eerst een gedicht over Palestina. Daar kreeg ik toen veel positieve reacties op.'

'Ik hoef niet dankbaar te zijn'

Ben Abdelkarim groeide op met het idee dat hij niet over politiek moest praten en ook niet moest opvallen. Hij kijkt daar nu anders tegenaan. 'Ik snap dat onze ouders uit Marokko dankbaar zijn dat zij verhuisd zijn naar Nederland voor een beter leven, maar ik vond het niet eerlijk dat wij werden gediscrimineerd. Ik hoef niet dankbaar te zijn, want ik ben in Nederland geboren en getogen. Daarom is mijn positie

Abou Jahjah werd opgepakt. De AEL werd onterecht beschuldigd van betrokkenheid bij de rellen. Omdat in deze jaren in Nederland de negativiteit over Marokkanen en moslims alsmaar groeide, werd ik nieuwsgierig en begon ik AEL vanuit Nederland te volgen.'

'Mijn strijdbaarheid heeft te maken met het feit dat extreemrechts steeds meer te horen was in de politiek', vervolgt Ben Abdelkarim. 'Daarom was de organisatie AEL voor mij erg

BILAL BEN ABDELKARIM

'Mijn strijdbaarheid heeft te maken met het feit dat extreemrechts steeds meer te horen was in de politiek'

anders dan die van mijn ouders.'

Ook raakte hij geïnspireerd door de Arabisch-Europese Liga van de Vlaams-Libanese schrijver en activist Dyab Abu Jahjah. De AEL was actief in België en Nederland en eiste gelijke rechten op voor de niet-westerse minderheden in Europa.

'Op dinsdag 26 november 2002 werd Mohamed Achrak doodgeschoten door zijn racistische buurman in Borgerhout', vertelt Ben Adelkarim. 'Er braken rellen uit in Antwerpen en

belangrijk. Omdat ik zag dat zij voor de minderheden stonden. Tijdens debatten bliezen ze hun tegenstanders omver. Ik heb van AEL geleerd dat wij ook burgers zijn met dezelfde rechten.'

Met het boek *Van dankbaar naar strijdbaar* wil Ben Abdelkarim de Nederlandse samenleving duidelijk maken dat zij de islamitische en Marokkaanse gemeenschap twintig jaar lang heeft gecategoriseerd. 'Er werd ons altijd verteld dat wij ons moeten aanpassen aan de Nederlandse

nog belangrijker dan voorheen

MENSENRECHTEN ACHTER PRIKKELDRAAD. BEELD: PIXABAY

‘Er werd ons altijd verteld dat wij ons moeten aanpassen aan de Nederlandse normen en waarden. Maar ze discrimineerden ons, ze maakten ons verdacht, onze cultuur werd achterlijk genoemd, we waren bijna terroristen. Tot op de dag van vandaag worden we in hokjes geduwd’

normen en waarden. Maar ze discrimineerden ons, ze maakten ons verdacht, onze cultuur werd achterlijk genoemd, we waren bijna terroristen. Tot op de dag van vandaag worden we in hokjes geduwd. Over welke normen en waarden heeft de Nederlandse overheid het dan eigenlijk? Het waren normen en waarden waar de overheid zich niet aan hield.’

Anderen motiveren

Ben Abdelkarim hoopt vooral dat jongeren iets met zijn boek kunnen. ‘Als docent burgerschap zie ik dagelijks waar jongeren mee worstelen. Ik zie de drempels waar zij tegenaan lopen. Het is eigenlijk niet anders dan twintig jaar geleden. En daarom hoop ik dat ik met mijn boek jongeren

kan inspireren en tot emancipatie kan brengen. Dat ze voor de mensenrechten staan, zelfvertrouwen opbouwen.’

‘Er werd altijd negatief over ons gesproken’, besluit hij. ‘Maar mijn boek zie ik als een monument voor mijn generatie. We leven inmiddels in het jaar 2024. Misschien is vandaag de dag emancipatie nog wel belangrijker dan voorheen.’ Ben Abdelkarim ziet zijn boek daarnaast als ‘een vorm van verzet’. ‘Omdat extreemrechts populair is, kijk maar naar het nieuwe kabinet, mogen wij in de samenleving niet verzwakken. We moeten juist strijdbaar zijn.’ ●

Bilal Ben Abdelkarim, Van Dankbaar tot strijdbaar, Mazirel Pers, 224 blz., €24,99.

LODY VAN DE KAMP

Rabbin en publicist.

De idealen van NSC kunnen op de schroothoop

Consequent verzet tegen onrecht en bestuurlijke willekeur. Het is tijd voor herstel van wederzijds vertrouwen. Nederlanders mogen niet opnieuw onrecht worden aangedaan.' Zie hier de presentatie van die nieuwe partij NSC, niet lang vóór de verkiezingen van 22 november 2023.

Maar dan is er de uitslag. De NSC onder leiding van haar leider Pieter Omtzigt gaat in zee met de VVD, met de BBB en met de PVV van Geert Wilders.

Maar hoe zit het dan nu met 'Verzet tegen onrecht' en 'Tijd voor herstel van wederzijds vertrouwen' van dat Nieuw Sociaal Contract? Meneer Omtzigt, zover u dat al meende te hebben, mijn vertrouwen heeft u in alle opzichten verbruid.

U deinst er niet voor terug, in deze ongehoorde coalitie, een minister in uw kabinet toe te laten die niet schuwt om de nazi-term 'omvolking' te gebruiken. En ze deed meerdere uitspraken die getuigen van islamofobie en racisme.

Na het debacle met mislukt beoogd minister Gidi Markuszower wordt Marjolein Faber naar voren geschoven. Een vrouw die berucht is om uitspraken als 'de Koran ver-

bieden, moskeeën dicht, weg met die islam', wordt, ook met Omtzigts welnemen, minister van Migratie. Een vrouw die bij de benoeming van de Arnhemse burgemeester Ahmed Marcouch samen met Geert Wilders een spandoek omhoog hield met de tekst 'Geen Arnhem-mistan! We raken ons land kwijt!'

Pieter Omtzigt werd op 15 juni in het programma Nieuwsuur met deze uitspraken van deze aanstaande minister geconfronteerd. Maar hij wuifde de bezwaren lacherig weg. 'Ook de PVV heeft in januari haar handtekening onder de door de coalitiegenoten opgestelde rechtsstaatverklaring gezet. Ik heb er vertrouwen dat een minister in mijn kabinet deze termen niet zal gaan gebruiken.' 'Maar meneer Omtzigt, als een minister dat dan wel doet, wat gaat u dan doen?' Opnieuw dat lachje. 'Ik vertrouw er op dat dit niet gaat gebeuren.'

Die overlevende van de verschrikkingen in de jaren 1940-1945 vertrouwt mij toe dat hij er voor kiest om toch nog één keer zo'n nazi in het gezicht te kijken. Jaren later. Een van zijn beulen. De man móét voor zichzelf weten hoe het in vredesnaam mogelijk is dat een mensenwezen in staat was om dat onbeschrijflijke leed van de Holocaust toe te brengen aan andere mensen.

De voormalige beul legt het in

'Meneer Omtzigt, mijn vertrouwen heeft u in alle opzichten verbruid'

een paar zinnen uit. 'Joden waren mijn medemensen. Tot het moment dat die propaganda begon. Joden moesten worden uitgesloten, Joden moesten het land worden uitgegooid, Joden moesten worden opgepakt. En uiteindelijk moesten Joden worden weggevaagd. Van medemens werd de Jood tot vernietigingswaardig. Toen de Jood in de ogen van mij als Duitser die fase had bereikt was inmiddels alles mogelijk.' Hij besluit zijn verhaal met een diepe zucht. 'Ik kon het doen. Het resultaat van propaganda.'

Pieter Omtzigt beroept zich op een hoofdlijnenakkoord, een coalitieakkoord en een rechtstaatverklaring. Hij vertrouwt erop dat deze papierwinkel haat, racisme en xenofobie de komende regeringsperiode in toom gaat houden. Ik heb daar niet eens een hard

hoofd in. Ik geloof er helemaal niets van.

De getuigenis van deze beul zegt alles. Zoals iedere vorm van rassenhaat, moslimhaat of ook antisemitisme al eeuwen lang onuitroeibaar is, zal het nu niet anders zijn.

De propaganda heeft opnieuw haar werk gedaan. Propaganda van de afgelopen twintig jaar, die nota bene het product is van die ministers die Omtzigt zelf in zijn kabinet heeft laten opnemen. En met hem de VVD en de BBB.

De harde waarheid is altijd krachtiger dan het geduld van papier. Het zal nu niet anders zijn. En zo kunnen de idealen van die nieuwe NSC op de schroothoop, samen met hopelijk deze aanstaande regering.

Extreemrechts, bij monde van de PVV, krijgt niet alleen eindelijk gelijk. Zij krijgt nu ook eindelijk macht. En dat is alleen maar mogelijk geworden door een weglachende Pieter Omtzigt, een machtswellustige Dilan Yesilgöz en een naar zetels smachtende Caroline van der Plas.

Mij rest alleen nog een klein beetje hoop. En wat is die hoop dan? De hoop dat ik toch ongelijk heb. Maar mijn verstand vertelt mij dat ik daar niet teveel op moet rekenen. Daarvoor heb ik te veel geschiedenis aan mijn kant staan. •

**THOMAS
VON DER DUNK**Publicist.
Cultuurhistoricus.

Zou Wilders zelf door de screening zijn gekomen?

Er bestaan gelukkig toch nog (enige) grenzen. Op grond van screening door de AIVD heeft Geert Wilders zijn droomkandidaat voor het vicepremier-schap Gidi Markuszower moeten terugtrekken – binnen de PVV-fractie ongeveer de ergste van het hele stel. Zelfs VVD en NSC voelden zich er ongemakkelijk bij en schijnen lichtjes tegengesputterd te hebben. Dat wil bij hun voortdurende weggijkgedrag wat zeggen.

Voor het nieuwe ministerie van Asiel en Migratie zelf maakt zijn val niet zo veel uit. Marjolein Faber is niet minder grof en hardvochtig. Naast de PVV-minister voor Ontwikkelingshulp Reinette Klever, die haar portefeuille het liefst zou opdoeken, is zij minstens de tweede beroepsleugenaars in het kabinet. Faber vanwege haar beruchte tweet over een Gronings steekincident in 2019; Klever vanwege haar sleutelrol bij de oprichting van de nepnieuwsomroep Ongehoord Nederland.

In kwaadaardigheid doet Faber weinig voor Markuszower onder, wel in gevaarlijkheid. En het is verheugend dat de AIVD voor zijn komst naar de Treveszaal, en daarmee naar het hart van de macht, een stokje heeft gestoken. Ook al

zal dat vast oppercomplotdenker Thierry Baudet in zijn wanen over de Deep State versterken. Interessant is natuurlijk wat de rol van voormalig AIVD-baas Dick Schoof daarbij is geweest: als vicepremier zou Markuszower zijn eerste plaatsvervanger zijn geworden.

Over Markuszower zelf kunnen we kort zijn: dat is getuige tal van onfrisse uitlatingen een Joodse racist die zich een onverkort voorstander van de etnische zuiveringspolitiek van de rechts-extremistische regering van Israël betoont. En evenmin als de ijskast bij Wilders iets voorstelt, kan men erop vertrouwen dat Markuszower zich als kabinetslid wél plotseling fatsoenlijk gedraagt. In de wetenschap dat VVD en NSC dan weliswaar de neus dicht en de billen samen zullen knijpen, maar niets zullen doen wat hun rechtse droomcoalitie in gevaar kan brengen.

De Israëliische premier Benjamin Netanyahu zou met Markuszower een directe pion in het Nederlandse kabinet hebben gekregen. Verdacht van nauwe banden met – en het daaraan gepaarde doorbrieven van vertrouwelijke informatie aan – de Israëliische geheime diensten zou hij een potentieel gevaar voor onze nationale staatsveiligheid hebben gevormd.

Die nauwe band is hoogstwaarschijnlijk de reden waarom Markuszower niet door de screening is gekomen. Helemaal zeker weten wij het niet; ook Wilders heeft immers geen reden gegeven. In dat opzicht heeft Markuszower, als wij het theatrale misbaar over zijn afwijzing buiten beschouwing laten, wel enigszins gelijk: een verdachte moet zich tegen een verdenking kunnen verdedigen. En als hij inderdaad staatsgeheimen heeft doorgebriefd, is dat ook voor de kiezer relevant – ook zonder de precieze inhoud van die geheimen te kennen.

Het is evident dat hij niet in het centrum van de staatsmacht thuishoort – als vicepremier is hij nog veel gevaarlijker dan als vakminister. Dat is extra relevant, gezien de inmiddels bekend geworden vergaande intimidatie van het Internationaal Strafhof door de Mossad. Reken maar dat iemand die zich zo met Israël vereenzelvigd als Markuszower, dan binnen het kabinet bij strafmaatregelen dwars zou gaan liggen – met het risico daarboven inside-informatie dienst-aangaande door te geven.

Kortom: het gevaar van landverraad ligt op de loer. Zou dat misschien ook de echte reden zijn waarom Wilders geen premier is geworden? Dus niet zozeer omdat Nederland – om de woorden van

Frits Bolkestein ten aanzien van een mogelijk premierschap van Pim Fortuyn in 2002 te citeren – dan internationaal een pleefiguur zou slaan? Want daaraan gemeten krijgen we nu immers een half pleekabinet.

Nee: zouden VVD en NSC gevoeld hebben dat Wilders zelf mogelijk evenmin door de screening zou zijn gekomen? We weten van zijn evidente sympathieën voor Vladimir Poetin in het verleden, van Russische pogingen via hem en Baudet voet aan de grond op het Binnenhof te krijgen, van Russische lintjes en leningen én van het feit dat Wilders nog na Poetins overval op de Krim zich door het Kremlin liet fêteren.

Er zijn de nauwe banden tussen Wilders en Poetinpraatpaal Viktor Orban. Er is de vanuit Tsjechoë aangereikte verdenking van omkoping van Nederlandse politici, voorlopig culminerend in de inval bij een medewerker van Europarlementariër Marcel de Graaff, die eerst PVV'er was en toen overstapte naar FvD.

Zouden ondershandse waarschuwingen van de AIVD aan Dilan Yesilgöz en Pieter Omtzigt niet de ware reden voor hun veto over een premierschap van Wilders kunnen zijn geweest?

Hier ligt het nodige om uit te zoeken. •

GERT JAN GELING

Publicist. Kernlid van de denktank Liberales. Onderzoeker aan het Leids Universitair Centrum voor de Studie van Islam en Samenleving dat verbonden is aan de Universiteit Leiden.

Geen omvolking, wel demografische verandering

Omvolking. Een woord dat felle emoties oproept. Volgens een deel van de samenleving is het een extreemrechts begrip dat genegeerd moet worden; volgens anderen is het een taboe dat juist benoemd moet worden. Inmiddels hebben we in Nederland enkele kandidaat-bewindspersonen van PVV-signatuur die in dit begrip geloven. Maar wat betekent 'omvolking' nou precies?

Omvolking is een begrip dat de nazi's muntten om niet-Duitse gebieden te koloniseren door etnische Duitsers, met als doel het Duitse grondgebied uit te breiden. Maar de praktijk bestaat al veel langer. Gedurende elke periode van de geschiedenis, of dit nu de Europese kolonisatie was, de Arabische of Turkse veroveringen, of de trek van Germaanse stammen: gedurende de hele menselijke geschiedenis zijn er inheemse bevolkingen verdrongen of ondergeschikt gemaakt door de komst van andere volkeren. Veelal ging dit gepaard met etnische zuivering of genocide.

In de huidige tijd zien we het begrip terugkeren in het debat over migratie. Tegenstanders van migratie zien omvolking plaatsvinden in westerse samenlevingen, met name in grote steden, waar de

bevolkingssamenstelling als gevolg van migratie de afgelopen decennia sterk is veranderd. Maar voor de aanhangers en verspreiders van dit begrip is omvolking meer dan dat. Het is een complottheorie, waarbij de aanhangers geloven dat de demografie van westerse landen verandert doordat de elites de witte, inheemse bevolking wil vervangen of vernietigen met de komst van migranten. Het gevolg van dit beleid? Witte genocide, ook een populair begrip in extreemrechtse kringen.

In dit verband moeten we ook Le Grand Remplacement ('De Grote vervanging') noemen van de Franse schrijver Renaud Camus, en het Coudenhove-Kalergi Plan, een antisemitische complottheorie. Ik noem dit complottheorieën omdat ze dat ook zijn: de verdedigers van deze theorieën geloven immers in een snode samenzwering, dat achter migratie een vooropgezet plan zit om de witte mens te vervangen of te vernietigen. Onze veiligheidsdiensten waarschuwen dan ook terecht voor deze extreemrechtse theorieën, omdat ze een katalysator kunnen zijn voor geweld tegen bijvoorbeeld moslims, vluchtelingen of mensen met een migratieachtergrond. Zulke aanslagen hebben plaatsgevonden, onder andere in Noorwegen, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten.

Witte mensen worden niet massaal vervangen of vernietigd

Tegelijkertijd moeten we ons ook afvragen waarom het bezigen van dit begrip in vruchtbare bodem valt. Waarom uiten radicaal-rechtse politici deze term? Waarom zijn sommigen in onze samenleving geneigd te geloven in 'omvolking'? Dat komt omdat onze samenleving wel degelijk demografisch aan het veranderen is. Onze samenlevingen verkleuren, iets wat de Canadese politicoloog Eric Kaufmann de whiteshift noemt. Kaufmann voorspelt dat we rond het jaar 2100 van kleur zijn veranderd: we zullen dan vermengd zijn met elkaar.

Deze spanningen zijn de reden waarom velen aan de haal gaan met het begrip omvolking. Zij zien deze demografische verandering plaatsvinden in onze samenleving en maken zich hierover zorgen. Het gaat om zorgen over het verlies van cultuur en identiteit, zorgen over de toekomst van onze samenleving en het samenleven van verschillende culturen en bevolkingsgroepen. Kaufmann beschrijft in zijn

werk ook hoe veel witte westerlingen, maar ook vaak gevestigde groepen migranten, zich verzetten tegen de komst van nieuwe groepen migranten. Niet omdat zij perse tegen demografische verandering zijn, maar omdat ze vinden dat het tempo van deze demografische verandering te snel gaat.

Het zou helpen wanneer we over dit onderwerp open zouden kunnen praten zonder dat we in een kramp schieten. De term omvolking dient verworpen te worden. Er is geen complot; witte mensen worden niet massaal vervangen of vernietigd. Maar onze samenlevingen veranderen wel van kleur. De diversiteit neemt toe. Onze identiteit verandert en staat, voor het gevoel van sommigen, onder druk.

Dit gegeven is de reden dat radicaal-rechts al vijftientig jaar in opkomst is en verkiezingen blijft winnen. Omdat immigratie als thema verkiezing op verkiezing de boventoon blijft voeren. Omdat veel mensen zich hier simpelweg zorgen over maken.

Deze zorgen kunnen we prima serieus nemen, terwijl we tegelijkertijd de omvolkingstheorie als een complottheorie ontmaskeren. Laten we daarom praten over demografische verandering en de gevolgen hiervan, om zo het geloof in het begrip omvolking uiteindelijk weg te nemen. ●

ABDELKADER BENALI

Schrijver.

Het wordt een lastige marathon voor Dick Schoof

Met Dick Schoof betreedt de surveillance-samenleving de politiek.

Dat is niet zozeer het begin van iets nieuws, maar eerder een afronding van het nieuwe tijdperk waar we al een tijdje in verkeren. Een wereld waarin technologie overheden in staat stelt burgers tot data te reduceren en zo van alle menselijkheid te ontdoen. Natuurlijk waren het vooral migranten waar deze mensonterende procedure het eerst op werd toegepast, want de migrant is in afwachting van zijn burgerschap vogelvrij. Een proefkonijn.

Schoof overzag een operatie waarin nepaccounts werden aangemaakt om burgers te volgen, waaronder veel moslims. Het mocht niet maar het gebeurde toch. De Duitse filosoof Peter Sloterdijk formuleerde dat in zijn *Kritiek van de Cynische rede* (1983) nog wat scherper: ze weten dat het niet mag maar ze doen het toch. En waarom gebeurde het? Omdat ze weten dat ze er mee weg zullen komen. Wanneer veiligheid staatsraison wordt gaat dat ten koste van de vrijheid van de burger. Dus eigenlijk is veiligheid een ander woord voor knechtschap.

‘Eigenlijk is veiligheid een ander woord voor knechtschap’

Ik denk dat Dick Schoof in eerste instantie helemaal niet zo alomvattend wilde surveilleren, maar eenmaal geconfronteerd met de geweldige, grenzeloze mogelijkheden die de technologie biedt, kon hij geen weerstand meer bieden. Het is een beetje als de ontdekking van het vuur: je kan er mee barbecueën maar je kan er ook een lekkere fik mee maken, in beide gevallen geeft het ontzettend veel macht. We gaan het allemaal uitproberen.

Gezichtsherkenning heeft ook zijn voordelen, wordt ons onder-tussen verkocht. Op Schiphol moest ik bij de paspoortcontrole langs een camera. Ik was sneller dan ooit bij de gate. Maar wat als je gezicht overeenkomt met iemand die wordt gezocht in mijn land van herkomst? Wie verzekert mij dat

het systeem waterdicht is? En wie verzekert mij dat al die informatie niet lekt naar instanties die het tegen me kunnen gebruiken? Hackers kregen toegang tot het streng beveiligde Ticketmaster, wat bewijst dat onze persoonsgegevens niet veilig zijn.

Juist migranten hebben hier een hoop te vrezen. Je zal maar uitgezet worden en in het moederland in handen vallen van een veiligheidsdienst die alles van je weet, dankzij het voorbereidende werk van Dick Schoof.

Dick Schoof is een fanatiek marathonloper. Wat ik weet van marathonlopers, ik ben er zelf ook een, is dat ze geobsedeerd zijn door rendement, efficiëntie en een goed resultaat halen. Kortom: ze bereiden zich terdege voor op de wedstrijd. De marathonloper

gaat er vanuit dat de weg lang en vol hobbels zal zijn. Dat geeft de marathonloper een winnende voorsprong op de korte termijn-denkers. Daarnaast zijn marathonlopers verliefd op de discipline die ze aan de dag leggen. Gaan op tijd naar bed. Hebben geen tijd voor small talk. Gaan graag de diepte in. Altijd serieus.

Dick Schoof kan niet anders of in conflict komen met populistische poseurs als Caroline van der Plas, die het vooral van haar vlotte babbel moet hebben en nog geen stap teveel zet. Ze koketteert met haar ongezonde levensstijl alsof het een kwaliteit op zich is.

Schoof zal zich ergeren aan Omtzigt die altijd het fitteste jongetje van de klas wil zijn maar als het er echt om gaat ten onder gaat aan faalangst. Die wanneer er moet worden gevochten in de race hopeloos opgeeft. En dan is er Wilders, de eeuwige stuurman aan wal. Die wrokkige toeschouwer langs het parcours die de vrijheid van de marathonloper misgunt. Die alles beter meent te weten maar als puntje bij paaltje komt niet de spontaniteit kan opbrengen om tot een waardevolle ervaring te komen.

Schoof moet een marathon lopen met mensen die nooit in hun leven ergens voor hebben moeten rennen. ●

Bo werd als kind ontvoerd door

Toen journalist Bo Hanna vier jaar was, werd hij samen met zijn broertjes ontvoerd door zijn eigen vader. Wat er daarna allemaal gebeurde, vertelt hij in het boek *Baba*. Hij wil niet zwelgen in zelfmedelijden maar onderzoeken hoe het toch zo ver heeft kunnen komen.

BO HANNA SCHREEF HET BOEK BABA OVER ZIJN ONTVOERING DOOR ZIJN VADER. BEELD: DIRK-JAN VAN DIJK

● ANNE-ROSE HERMER

Bo Hanna is geboren in Zweden, maar zijn ouders zijn Egyptisch. Ze waren geen moslims, zoals meer dan 90 procent van de Egyptenaren, maar Koptische christenen. Op een dag kwam Baba, vader in het Arabisch, zijn drie jongens van school halen. De kleine Bo dacht dat ze iets leuks gingen doen met

papa. In plaats daarvan gingen ze naar het huis van hun moeder, de ex-vrouw van Baba, om koffers te pakken.

In goed vertrouwen, maar ook ingegeven door angst, zou hun moeder de paspoorten van de kinderen hebben gegeven. Als slachtoffer van partnermishandeling was ze bang voor wat er zou gebeuren als ze dat niet deed. Ze geloofde ook dat zij haar ex en de kinderen later achterna zou reizen. Achteraf verklaarde ze dat ze jong en naïef was. Het zou nog jaren duren voordat ze haar zoons weer zag.

Gods wetten

Na een half jaar in Egypte ging Baba met de jongens naar Nederland. Hij had zelfs tegen ze gezegd dat hun moeder dood was. De kleine Bo miste zijn moeder zó verschrikkelijk dat hij in Egypte niet meer wilde eten. Gelukkig trok een familielid hem over de streep om toch weer hapjes ergens van te nemen. Maar op dé grote vraag waar zijn moeder was, kreeg hij geen antwoord.

Later vertelde hun vader dat hun moeder een danseres en zangeres was, dat ze optrad in bars en daar ook dronk. Ze was een slechte

‘Rood, wit, blauw, dit land is niet van jou’

vrouw, een mening waarbij zijn christelijke geloof een grote rol speelde. ‘Alles wat hij in zijn leven deed, daar gooide hij een religieuze saus overheen,’ stelt Hanna vast. ‘Door ons te ontvoeren hield hij zich aan Gods wetten. Hij heeft een verstoord realiteitsbesef.’

Het is onbekend wat zijn vader van het boek vindt, want er is al elf jaar geen contact meer met hem. Zijn vader gelooft dat Bo, die homo-seksueel is, bezeten is door een demon en het pad van de duivel heeft gekozen.

Mama verdween uit zijn gedachten

In Nederland streek het gezin neer in Doesburg, waar ze geen vervelende tijd hadden. Hun energie werd gestopt in een nieuw bestaan, wat niet zonder gevolgen bleef. Dit blijkt uit het volgende citaat:

‘Terwijl ik mijn weg probeerde te vinden in Doesburg met allemaal nieuwe mensen om me heen, verdween mijn moeder steeds meer naar de achtergrond. Ik durfde niet meer aan mijn vader te vragen waar ze was. Bovendien wist ik op een gegeven moment niet meer precies naar wie ik eigenlijk vroeg. Elke dag vervaagde het beeld dat ik van haar had steeds meer, tot ze een vage droom was geworden. Een tijd lang hoopte ik nog dat er een telefoontje zou komen. Misschien zou mijn moeder me bellen op mijn verjaardag. Maar ik hoopte tevergeefs.’

zijn vader. Niemand greep in

Verhuizen naar Grubbenworst

Op een dag volgde er een flitsverhuizing naar het Limburgse dorpje Grubbenworst, want daar had Baba een shoarmazaak gekocht. 'Nee, Baba. Het is geen worst. We wonen in Grubbenvorst,' zeiden de kinderen tegen hem.

In Grubbenvorst kregen de broers het lastig. Ze spraken geen Limburgs en ze waren de enige niet-Nederlandse kinderen in hun klas. 'Rood, wit, blauw, dit land is niet van jou,' kregen ze te horen.

Hun vader begreep er niets van. 'In Egypte wordt naar geloof gekeken. Dat bepaalt je status. We moesten gewoon zeggen dat we christenen waren. In Nederland, en vooral in een dorp waarvan de inwoners eenkennig zijn en de leraren niets over de rotopmerkingen zeggen, ging dat destijds anders. Geen idee hoe het er daar nu is. Ik woon al jaren in Amsterdam.'

Overigens krijgt Bo Hanna nog steeds regelmatig verbaasde blikken als blijkt dat hij christen is en geen moslim. Dat vindt hij raar. Niemand minder dan Jezus kwam immers ook uit deze regio.

Met vakantie naar Egypte

Toen Bo een jaar of twaalf was, zouden ze met hun vader naar Egypte gaan. Maar voor nieuwe paspoorten was de handtekening van hun moeder nodig. Die zag na acht jaar eindelijk een sprankje hoop om haar kinderen weer te zien, dus ze wilde pas tekenen als ze haar kinderen mocht zien. 'Helaas vond de Nederlandse rechter het in het belang van de kinderen dat ze toch naar Egypte mochten. Daarom werd mijn moeder uit de ouderlijke macht ontzet en kreeg mijn vader zijn zin. Ik zal de beslissing van die rechter in Roermond nooit begrijpen. Het is een van de voorbeelden waaruit blijkt dat ouders die hun kind ontvoeren hiervoor worden beloofd.'

Later ontdekte Bo dat in het dossier van zijn moeder een vertaling zat van veel wat er in Zweden

was gebeurd, zoals politieverklaringen waaruit bleek dat zijn vader zijn moeder én zijn kinderen had mishandeld. 'Inmiddels weet ik dat rechters vaak oordelen dat als één ouder het kind lang niet heeft gezien, bijvoorbeeld na een internationale ontvoering, het kind uit een stabiele situatie wordt gehaald als er weer contact zal zijn met de andere ouder. Maar in de praktijk is je situatie verre van stabiel. Ouders die hun kind ontvoeren mankeren vaak iets, uitzonderingen daargelaten. Bovendien was ik toen twaalf jaar en had ik nog een goede relatie met mijn moeder kunnen opbouwen. Nu is er sprake van contact, maar geen sterke band.'

Er waren nog een paar rare dingen aan deze zaak. De kinderen hadden een brief 'geschreven' in verband met deze rechtszaak,

van de vader die je mishandelt bijvoorbeeld. Of helemaal niet gehoord worden. Op basis van Artikel 12 van het Kinderrechtenverdrag van de Verenigde Naties heeft elk kind het recht om een mening te geven over zaken die hem of haar aangaan. Nederland heeft dit verdrag ondertekend.' Hierbij moet wel aangetekend worden dat er tegenwoordig geen minimumleeftijd meer is om kinderen te horen. Die was er destijds nog wel.

Waarom greep niemand in?

Bo dacht dat als hij zijn boek zou schrijven, hij antwoord zou krijgen op al zijn vragen. Helaas is dat een illusie. 'Op sommige vragen zal ik nooit antwoorden krijgen', zegt hij. 'Het heeft lang geduurd voordat ik echt tot de conclusie kwam dat

Anna Sandberg had aangelegd, omdat ze veel over hen heeft geschreven. Zonder het te weten waren Bo en zijn broers in Zweden voorpaginanieuws geweest. De Zweedse krantenlezers wisten veel eerder dat het om een ontvoering ging dan zichzelf.

Geen standaardverhaal

Bo Hanna benadrukt dat zijn verhaal geen blauwdruk is voor een kinderonvoering. 'In 80 procent van de gevallen is de ontvoerder de moeder. Het is allemaal veel breder dan de media vaak laten zien. Dat is de stereotype beeldvorming. De moeders vertrekken naar omliggende landen als België, Duitsland of Polen.'

Tijdens de bijzondere boekpresentatie in Amsterdam liet hij diverse vaders aan het woord, van wie de ex de kinderen had ontvoerd. Ze vertelden hoe ze vaak achter het net vissen. 'Van één man had de ex de kinderen meegenomen naar Litouwen', zegt Bo 'Daar zegt de rechter dat het kind bij de moeder hoort. Klaar. Daar ben ik het niet mee eens. Kinderen hebben onder normale omstandigheden omgang met beide ouders nodig.' •

Bo Hanna, Baba, Ambo/Anthos, 272 blz., €22,99

'Ouders die hun kind ontvoeren mankeren vaak iets'

waaruit bleek dat ze hun moeder niet wilden zien. Een beetje kloppen deed dat wel, want wat had je nu aan een moeder die niet wil dat je met vakantie kunt? Pure kinderlogica, maar in die brief, afgedrukt in het boek, staat absoluut geen kindertaal. Het is overduidelijk dat hier een volwassene achter zit. Toch zei de betrokken dame van de Raad voor de Kinderbescherming, die Bo sprak tijdens zijn onderzoek, dat de invloed van de vader uit niets bleek.

'Een van de redenen dat ik mijn boek *Baba* schreef, is om duidelijk te maken wat er omgaat in kinderen die door een ouder worden ontvoerd en te beschrijven hoe sommige situaties zijn. Geïnterviewd worden door iemand van de Kinderbescherming in het bijzijn

mijn vader ons had ontvoerd. Tijdens mijn onderzoek ontdekte ik dat er wel degelijk mensen waren die iets doorhadden, óf contact zochten met instanties. Een buurvrouw van vroeger vertelde dat ze een keer naar de Kinderbescherming had gebeld. Maar daar werd gezegd dat het al vrijdagmiddag was. Of ze maandag kon terugbellen.'

De familie had ook dingen in de gaten, maar ze wilden 'Baba' niet tegen hen in het harnas jagen vanwege zijn licht ontvlambare karakter én de angst dat hij er met de kinderen weer vandoor zou gaan en ze geen zicht meer hadden op de situatie.

Waar Bo tijdens zijn onderzoek heel veel aan heeft gehad was het dossier dat de Zweedse journalist

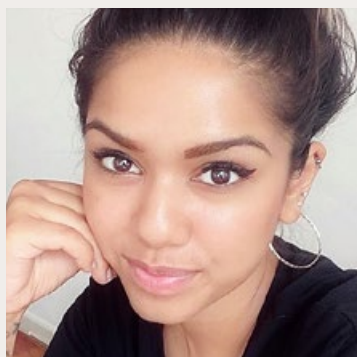
Juich jij voor Oranje? Dit zegt ons p

Het dK-panel volgt net als de rest van de wereld het EK voetbal. Maar juichen zij ook voor Oranje? Oftewel, is het Nederlandse elftal ook jouw team?

BEELD: FATMA BULAZ

● TAYFUN BALCIK

Anushka Soekhradj,
sociaal werker

‘Kijkend naar het feestgedruis denk ik aan de Romeinse woorden *Panem et circenses*, geef het volk brood en spelen, van Juvenalis. Zelf doe ik aan een entertainment-dieet en gebruik ik deze periode juist voor inkeer. Daar speelt ongetwijfeld in mee dat mijn relatie tot Nederland een kritieke fase doormaakt: ik identificeer me niet meer met Oranje. Het EK leidt het volk tijdelijk af, zodat het verval van het rijk zich zonder al te veel onrust kan voltrekken. Van bovenaf

‘Ik identificeer me niet meer met Oranje’

gezien is het oppervlakkig vermaak, vanuit de perceptie van voetbalfanaten is het een beleving vol emotie, gezelligheid en samenzijn en dat gun ik hen.’ ●

Panel

Leontine Vreeke,
salesmanager

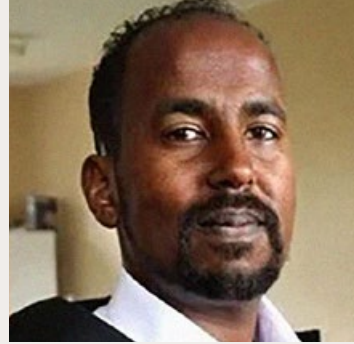
‘Ik kom uit een echte voetbalfamilie. Mijn moeder was de eerste zwarte scheidsrechter in Nederland, bij wedstrijden tussen mannenelftallen. Ik heb zelf ook gevoetbald, ik kan dus zeker genieten van het spel en niemand hoeft mij de regels van buitenspel uit te leggen.

‘Mijn moeder was de eerste zwarte scheidsrechter in Nederland, bij wedstrijden tussen mannenelftallen’

‘Voetbal is emotie, er is niets rationeels aan. En dat is goed’

‘Tijdens een EK is het helemaal afhankelijk van wie er tegen wie speelt, voor wie ik juich. Speelt Oranje, dan ben ik voor Oranje. Maar de wedstrijd Nederland-Polen vond ik wel lastig. Ik heb in Polen gestudeerd, ik heb Poolse vrienden en ik hou van de taal en de cultuur. Ik stond absoluut in dubio.

‘Is het België tegen Duitsland? Dan ben ik voor België. Maar is het Duitsland tegen Frankrijk, dan ben ik voor Duitsland. Voetbal is emotie, er is niets rationeels aan. En dat is goed. Ik vind het mooi hoe voetbal door rangen, standen en over culturele lijnen heen verbroedering weet te brengen. Je zou willen dat deze vorm van verbinding ook buiten het voetbal bestaat.’ ●

Ahmed Abdillahi,
postbezorger

‘Natuurlijk is Oranje ook mijn team. Dat heb ik ook altijd gezegd, sinds ik hier ben. Als je kijkt naar het huidige team dan zijn daar ook jongens bij waarmee ik me kan identificeren. Het is dus een redelijke afspiegeling van de Nederlandse maatschappij. Ik moet ook zeggen dat

‘In voorgaande jaren viel het op dat Surinaamse spelers discriminerende opmerkingen naar het hoofd geslingerd kregen’

‘Er zijn jongens bij waarmee ik mij kan identificeren’

het dit jaar wel meevalt met de negatieve bejegening van zwarte spelers. In voorgaande jaren viel het nog op dat Surinaamse spelers discriminerende opmerkingen naar het hoofd geslingerd kregen, omdat ze bijvoorbeeld een penalty misten. Nu lijkt dat veel minder het geval.

‘Verder zijn er tijdens dit EK twee andere landen die ik een warm hart toedraag. Engeland, omdat ik daar een connectie mee heb als Somalische Nederlander en waar ik vaak ben geweest. Maar ook een underdog als Turkije. Rotterdam kent een grote Turks-Nederlandse gemeenschap. Het is fijn om te zien hoezeer het voetbal onder hen leeft.’ ●

Ibrahim Özgül,
ondernemer en bestuurder

‘Uiteraard juich ik voor Oranje. Ik vind dat ook een leuke benaming. Ik volg sowieso de wedstrijden van Nederland én, hoe kan het ook anders, van Turkije. Dus ik juich voor meerdere teams dit EK. In het huidige team van Oranje valt op dat er veel Surinaamse jongens spelen. Je mist een goede mix met Turkse en Marokkaanse spelers. Tien jaar geleden speelde er nog wel eens een Marokkaanse Nederlander mee. Ik houd in ieder geval voor beide

landen mijn hart vast. Want de prestaties zijn echt beneden de maat. We zien wel hoe ver ze komen. Hup Holland, hup Turkije!’ ●

‘Je mist een goede mix met Turkse en Marokkaanse spelers’

Ruben Arnhem,
wijkraadslid

‘Ondanks dat ik geen voetbalfan ben, juich ik altijd voor Oranje tijdens EK’s en WK’s. Dat hoort eenmaal bij het nationalistisch zijn. Ik vind het zo mooi dat wij ondanks onze bubbels opeens allemaal één zijn, want ‘we’ moeten immers winnen. De voormalige koloniën in de West, en dan met name Suriname, blijven hofleverancier van goede Oranjespelers. Ongetwij-

feld hebben we in Nederland genoeg andere spelers met een migratieachtergrond die ook konden meedoen. Dit is echter de selectie geworden, met op dit moment de beste spelers voor Oranje. Sowieso kijk ik nooit naar kleur. Het belangrijkste is dat de beste spelers uit ons land op het veld staan, zodat ‘we’ gaan winnen.’ ●

Jakob de Jonge,
kunstenaar

‘Ik sta soms echt te kijken van die hordes supporters die staan te juichen voor Oranje en de straat opgaan. Dan denk ik: dit is wat Nederlanders blijkbaar beweegt. Zijn er dan niet andere belangrijke dingen waarvoor mensen de straat willen opgaan? Het maakt op mij een surrealistische indruk. Alles in Europa lijkt normaal, terwijl de wereld in brand staat. Alsof we met zulke toernooien de schijn hoog

houden. Aan de andere kant heeft het hele theater ook wel iets ludieks. Het is gewoon volksvermaak. Ik doe er soms ook aan mee met een Nederlands shirt. Maar eigenlijk boeit het EK me minder dan ooit. Van mij mag ieder ander team ook winnen.’ ●

Mostafa Hilali,
militair

‘Ik kom uit een nest van voetbalfanaten, maar ben dat zelf absoluut niet. Natuurlijk voel ik ook wel de ambiance, de verbinding, maar ik zie ook gewoon 21 volwassen mannen achter een knikker aanrennen en duizenden mensen eromheen die doen alsof het einde van de wereld aanbreekt. Maar goed, zo zuur hoeven de druiven niet te zijn. Dat elftal representeert ons en is ook een manifestatie van wie we zijn. Dat heb ik niet bij Ajax of Feyenoord, maar wel bij Oranje. Moet je nagaan, het Offerfeest hebben we zelfs twee uur lang

stilgelegd om met de hele familie naar Oranje te kijken. Dat gevoel heb ik overigens ook voor de Atlas Leeuwen.

‘En dan zeuren mensen over dubbele loyaliteiten. Kijk, ik heb een vader en een moeder en ik hou van hen allebei, ze zijn me allebei even dierbaar. Trouwens, voetbal geeft me ook hoop. 17 miljoen mensen die juichen voor een kleurrijk, multicultureel Oranje. Voor hoe Nederland dus echt is. Dit is wie we zijn. Dit elftal representeert ons veel meer dan de top van corporate Nederland met allemaal witte mannen die sigaren roken en whisky sippen. Als het lukt om met z’n allen voor zo’n divers Oranje te juichen, dan kan dat wellicht op een gegeven moment ook voor je buurman. Verder heb ik geen favorieten. Ik ben supernationalistisch als het om Oranje of Marokko gaat. Dus sorry *abi*, als Oranje tegen Marokko speelt, heb ik een probleem. Maar bij Oranje tegen Turkije, is Türkiye altijd nummer twee.’ ●

‘Sowieso kijk ik nooit naar kleur’

‘Dat elftal representeert ons en is ook een manifestatie van wie zijn’

‘Zijn er dan niet andere belangrijke dingen waarvoor mensen de straat willen opgaan?’

‘Moet je nagaan, het Offerfeest hebben we zelfs twee uur lang stilgelegd om met de hele familie naar Oranje te kijken. Dat gevoel heb ik overigens ook voor de Atlas Leeuwen’

ergosana

Medisch Adviesbureau

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl

Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs

Medische Keuring
Levensverzekering

Verzuim &
Re-integratie

Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven

Mohammed Benzakour: ‘Mijn vader

Mohammed Benzakour schreef een eerbetoon aan zijn Marokkaanse vader, die zich hier nooit echt thuis voelde. ‘De islam was de kurk waar zijn leven op dreef.’

● MARISKA JANSEN

‘**M**ijn vader zag mij eens op televisie bij Pauw & Witteman vertellen over *Yemma*, het boek over mijn moeder’, vertelt Mohammed Benzakour. ‘Gaat goed hè, met dat boek?’, zei hij. Ik zei: ‘Nou ik mag niet klagen, heel goed.’ En toen vroeg hij: ‘Waarom krijg ik niet ook een boek?’

Zo ongeveer was de aanzet tot *De reus uit de Rif*. Een prachtig door Benzakour geschreven boek met herinneringen aan zijn vader, dat eerder als feuilleton in *de Volkskrant* is verschenen. M’hamed, de vader van Mohammed Benzakour overleed in 2021. *De reus uit de Rif* gaat behalve over het leven van M’hamed ook over de kindertijd van de schrijver zelf, in het Riffijnse dorp Oued Ali, en over de verhuizing even later naar Zwijndrecht. Dan nog een onbeduidend dorp onder de rook van Rotterdam. Er staat een landkaartje met beide plaatsen in het boek, zodat de grote overgang duidelijk wordt.

Het gezin bestaat uit vijf kinderen – drie jongens en twee meisjes – als ze naar Nederland komen. Benzakour (52) schrijft over de indruk die de glimmende aankomsthal van Schiphol maakte, de angst van moeder voor de roltrap. De kleine Mohammed is dan drie.

Heb je ook nog herinneringen aan je vroege kindertijd in Marokko?

‘Flarden van die periode en van de vakanties erna. En die lopen door elkaar heen, zo gaat dat in

het brein. Ik weet nog dat we karretjes maakten in Marokko, een plank met wietjes eronder. Ons huis staat aan de voet van een berg. Er loopt een weg hellend naar beneden, naar de autoweg. Ik herinner me dat we daar dan vanaf scheurden, dat vond ik bijzonder enerverend.

‘Wat me ook heel erg bijstaat, is de dood van mijn zusje. Al wist ik toen niet dat ze dood was. In een van die kamers van ons huis zaten allemaal vrouwen in een

was een kleine baby toen we op vakantie gingen naar Marokko. Na een paar dagen begon ze over te geven. Ze wilde niet meer eten en drinken. Het werd van kwaad tot erger. Ze werd steeds magerder, maar de dokter kon niks vinden. Op een avond ging het echt heel slecht. Haar oogjes waren dicht, ze bewoog bijna niet meer. Toen is de buurman met mijn vader, Anissa en de buurvrouw naar een soort spoeddienst in de stad gereden. Mijn moeder ging

Veel Marokkanen zijn werk gaan zoeken bij de Fransman, in Algerije.’

Waarom was er zo’n armoede?

‘Tja, hoe ontstaat armoede in Afrika? De droogte misschien, slecht politiek bestuur, werkloosheid in de Rif, noem maar op.’

Je vader wilde naar Europa.

‘Ja, hij is naar een bureau gegaan in Oujda, dat werknemers wierf voor Europese bedrijven. Hij heeft een hele dag in een lange rij in de hitte gewacht. Toen hij eindelijk aan de beurt kwam, werd hij afgekeurd. Ik denk dat dit heel willekeurig ging. Hij kreeg een paar vragen en kennelijk bevielen de antwoorden niet. Puur fysiek was mijn vader een gouden kracht. Hij was groot en sterk en had enorme klauwen. Later is mijn vader illegaal naar Europa gekomen, in een busje met een paar maten uit het dorp. Hij werkte in Frankrijk, Duitsland en daarna weer in Frankrijk.’

Voor je vader was Nederland het land van melk en honing.

‘Ja, dat hoorde hij in zijn omgeving. De salarissen waren hier beter. De Nederlandse bazen aardiger, die blaften je niet zo af als die Fransen. En elk jaar kreeg je er een heel mooi cadeau, een grote doos met lekkernijen. Het kerstpakkert, maar dat wist hij toen nog niet.’

Hoe vond hij het uiteindelijk hier?

‘Hij kwam aan in Zwijndrecht. In 1968 was dat een frisgroen, aangeharkt, calvinistisch tuindorpje. Dat Zwijndrecht de woorden zwijn en wijn bevat – precies de twee spijzen die de moslim niet kan eten – wist hij toen nog niet.

‘Het was hier het Walhalla. Hij

‘Haar oogjes waren dicht,
ze bewoog bijna niet meer’

kring, met mijn moeder in het midden. Ze waren aan het huilen. Ik liep erlangs, zag dat en snapte het niet. Later vroeg ik aan mijn moeder: ‘Waar is Anissa?’ Ik had haar al dagen niet gezien. Toen zei mijn moeder, en ze wees met haar vinger naar boven, ‘Anissa is bij Allah’. Ook dat snapte ik niet helemaal. Ik dacht: bij Allah? Komt ze nog terug? Hoe zit dat? Pas veel later begreep ik met terugwerkende kracht dat wat ik zag in die kamer, een rouwceremonie was om de dood van mijn kleine zusje.’

Waarom is zij gestorven?

‘Dat is een groot raadsel. Ze

niet mee, gek genoeg. Het babytje is onderweg in de handen van de buurvrouw gestorven.’

En hoe was het om terug te komen in Zwijndrecht zonder haar?

‘Dat weet ik niet. Ik was toen heel jong. Ik kan dat gevoel niet terughalen.’

Je schrijft over de armoede die er in de Rif was toen jouw ouders jong waren. Hoe erg was die?

‘Mijn vader heeft de ergste armoede meegemaakt voordat ik geboren was. Men at alles wat bewoog. Hij heeft egel gestoofd.

er was met zijn hart in Marokko'

kon overal aan de slag. Maar hij heeft die eerste jaren nooit gedacht dat hij er zijn hele leven zou blijven, wat wel is gebeurd. Hij dacht net als de meeste Marokkaanse gastarbeiders: ik ga wat centjes sparen en dan dat bouwvallige huis in ons dorp opknappen. Maar ja, dat is anders gelopen.'

Waarom is hij nooit teruggegaan?

'Hij ging iedere zomervakantie naar ons dorp, naar mijn moeder en de kinderen. Op een gegeven moment zei meneer Hoogerwerf, zijn leidinggevende bij Unilever, tegen hem: 'Meneer Benzakour, u bent elke zomer zo lang weg. Waarom komen uw vrouw en kinderen niet gewoon in Zwijndrecht wonen? U mag altijd bij ons blijven werken, want we zijn zeer blij met u. En wij kunnen ook voor u een huisje regelen.' Mijn vader woonde samen met een paar andere Marokkaanse gastarbeiders in een pension, in een straatje in Nieuwhaven, dat nog steeds bestaat en het gebouw ook. Die meneer Hoogerwerf belde gewoon naar de gemeente en zei: 'Komt er nog een flatje vrij ergens? Die wil ik dan graag voor een van mijn werknemers.'

MOHAMMED BENZAKOUR, SCHRIJVER VAN DE REUS UIT DE RIF.. BEELD: ANITA NEELTJE DE ROVER

'Ik was een exotisch verschijnsel op de Minister Calsschool'

Is hij zich echt thuis gaan voelen in Nederland?

'Toen hij ouder werd vond hij het gemak heel fijn. De artikelen in de supermarkt hebben een plakker-tje met daarop een vaste prijs. In Marokko staat elke prijs ter discussie en moet je afdingen. Dat is leuk als je jong en krachtig bent, maar als je oud bent veel minder. Hij vond de gezondheidszorg hier fijner dan daar. Op een gegeven moment is hij wel gaan aarden. Maar of hij zich echt thuis voelde? Nee, hij was toch een innerlijk verscheurde man, die met zijn hart in Marokko was. Het schitterende uitzicht van ons huis op de bergen, de geur van versgebak-

ken brood, de geiten en de herders. Dat was zijn jeugd en dat blijft aan je plakken. Zwijndrecht was een saaie, doffe ellende. Op zondag was alles dicht. Voor mensen die uit levendige culturen komen, is zo'n Hollands dorp toch wel slikken. Maar toch is hij hier altijd gebleven. Dat komt ook vooral omdat wij, zijn kinderen, hier wonen.'

En jouw moeder, was zij gelukkig in Zwijndrecht?

'Zij had hier wat Marokkaanse vriendinnen. Toen ik nog op school zat, hadden we ook goed contact met juffrouw Sint. Zij heeft ons opgevangen en bege-

Samenleving.

leid. Net als buurvrouw Lenie, die een paar straten verderop woonde.'

Hoe was het voor jou om op te groeien als kind van Marokkaanse migranten? Vond je dat moeilijk?

'Nee, ik heb een heerlijke jeugd gehad. Ik bewoog me heel soepel tussen de thuis- en buitencultuur. Het scheelde ook dat ik een goede leerling was. Ik haalde hoge cijfers. En ik werd omringd door liefde. Ik was een exotisch verschijnsel op de Minister Calschool in Zwijndrecht. Het eerste buitenlandse jongetje.

'Alleen tijdens het kerstdiner op school was er onderscheid. Dan mocht ik geen ballen in de

soep. Maar dan zorgde juffrouw Sint er altijd voor dat die balletjes eruit werden geschept. Mijn vader zei dan tegen juffrouw Sint: 'Mohammed mag geen balletjes.' 'Ja, ja', zei ze, 'dat weten we wel.' 'Mohammed mag geen varkensvlees.' Ik was de enige leerling die altijd die soep kreeg zonder balletjes. Iedereen had balletjes, behalve ik. Op een gegeven moment ben ik met mijn vrienden Jan en Ralf gaan onderhandelen. Ik gaf ze drop en dan kreeg ik een balletje.'

Dus je hebt wel balletjes gegeten?

'Ja, dat kan ik nu wel zeggen, want mijn ouders leven allebei niet meer. Maar ze luisteren vanuit de

hemel. Ze horen me nu zeggen dat ik inderdaad weleens stiekem balletjes heb gegeten.'

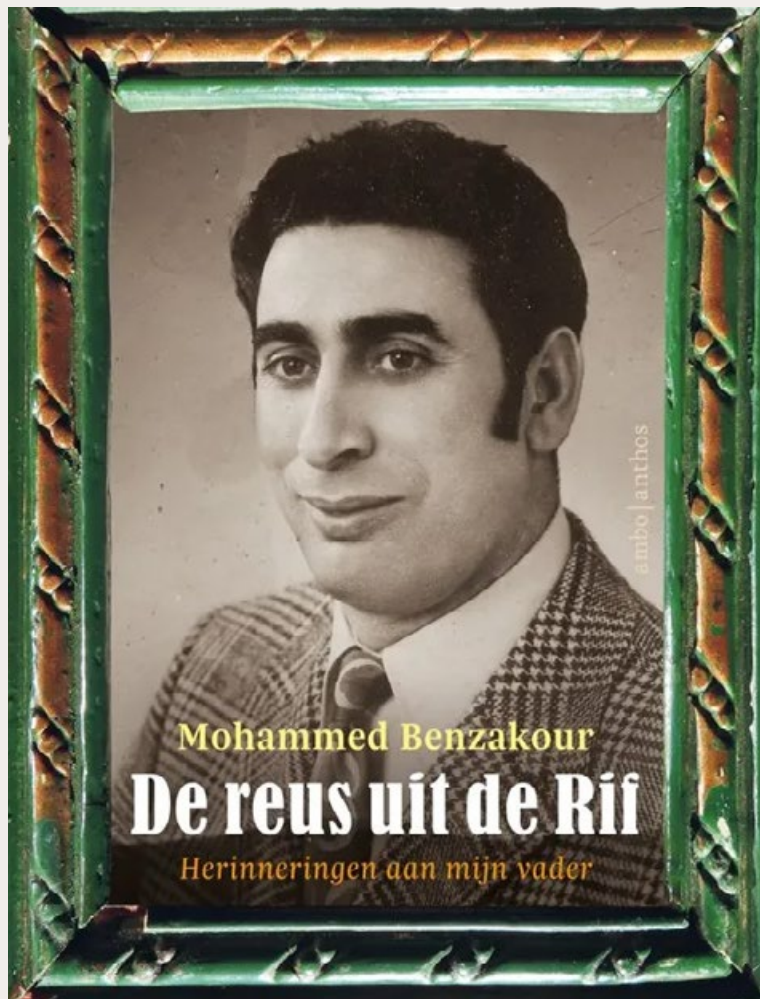
Was de islam belangrijk voor je vader?

'Ja, dat was de kurk waar zijn leven op dreef in Nederland. De ramadan, het Suikerfeest, het Offerfeest. Mijn vader en moeder

zier in het vertellen van verhalen. Mijn moeder kon ontzettend leuk sprookjes vertellen en mijn vader kon over zijn leven prachtig vertellen, met heel veel details. Hij had een geweldig geheugen. Mijn moeder trouwens ook.

'Ik denk dat analfabeten een beter geheugen hebben dan alfabeten. Ik heb mij erin verdiept en

'Mijn vader had een geweldig geheugen'

deden er altijd aan. De moskee was heel belangrijk voor mijn vader. Dat was zijn sociale plek, waar hij lotgenoten tegenkwam. Marokkaans kon praten, begrepen werd, zijn gevoelens kwijt kon. Hij sprak de Nederlandse taal niet goed, kende de Nederlandse mores nauwelijks. Mijn vader heeft lange tijd nog bij de kassa van de supermarkt staan afdingen.'

Wat vond je vader ervan dat je schrijver bent geworden?

Begreep hij dat?

'Nee, mijn ouders waren allebei analfabeet. Het tragische is dat ze niet konden lezen wat ik schreef.'

Van wie denk jij dat jij je literaire talent hebt?

'Van God. Dat is de hand van God.'

Hoezo?

'Ik kan het niet van mijn ouders hebben. Ze schrijven allebei niet. Maar wat ik wel van mijn moeder en vader heb gekregen, is het ple-

het blijkt dat de hippocampus, het deel van de hersenen dat gaat over het geheugen, bij analfabeten waarschijnlijk beter ontwikkeld is. Ze kunnen niet lezen, niet op internet en moeten alles wat ze meemaken onthouden. Ze hebben hun hippocampus getraind. Ik denk dat analfabeten daardoor zulke mooie gedetailleerde verhalen uit het verre verleden kunnen opdissen.'

Ben je geworden wat je ouders hadden gehoopt?

'Ik denk wel dat ze trots op me zijn. Al zou mijn moeder, denk ik, mij het liefst nog gezien hebben met een Fatima met een hoofd-doek thuis.'

Je bedoelt in een relatie?

'Nee, geen Fatima met een hoofd-doek in huis is iets anders dan geen relatie hebben. Punt.' ●

Mohammed Benzakour, *De reus uit de Rif*, Ambo/Anthos, 176 blz., €21,99

YAVUZ BAYDAR

Spelers met migratieachtergrond maken het EK

Wat was de vonk die het Turkse vuur aanstak voor het EK? De 65e minuut van het geweldige duel tussen Turkije en Georgië, waar 'de nieuwe jongen op het veld', Arda Güler een prachtige goal maakte, zijn eerste EK-doelpunt.

Een episch moment, voor het team, voor de fans, die zich hadden opgesteld op de tribunes, en voor ons, vastgekleuisterd aan de tv-schermen. Dit was precies zoals het moest zijn: jonge sterren, nieuwkomers die ons het plezier van het spel laten zien. Geen wonder dat Ancelotti, de manager van Real Madrid, snel zijn felicitaties stuurde naar zijn nieuweling. Dit waren de 90 minuten die de wereld vertelden dat de toekomst van het voetbal in veilige handen was.

Maar voetbal zit nu eenmaal vol ups en downs. De volgende wedstrijd, tegen Portugal was een echte domper. Natuurlijk, hoe hoger de verwachtingen, hoe harder de noodlanding. Maar toen het Turkse team voor een existentiële strijd stond tegen het Tsjechische team, een harde noot om te kraken, was de stemming weer positief. Het vertrouwen in de 'jonge Turken' van het team was

‘Veel spelers van het Turkse nationale elftal komen uit Duitsland, Nederland en Frankrijk’

hersteld, en Turkije won de wedstrijd.

In een breder perspectief tonen de wedstrijden een ander Europa dan de verkiezingsuitslagen voor het Europees Parlement ons voorspiegelen. Het Europees voetbal kent in veel opzichten een schitterende dynamiek. De EK-euforie wordt gedeeld door miljoenen mensen van verschillende rassen, klassen en genders.

Veel teams hebben die magische mix van kinderen en kleinkinderen van degenen die vertrokken uit problematische en arme delen van de wereld, op

zoek naar geluk. Het zijn de kinderen van de vroegere gastarbeiders, die de wil om te winnen voortstuwten, de vlag van hun nieuwe vaderlanden dragend.

Neem bijvoorbeeld Ilkay Gündogan, een van de beste middenvelders ter wereld en aanvoerder van het Duitse nationale team. Of Kylian Mbappe, een razendsnelle aanvaller en de aanvoerder van de Fransen. Deze en andere voetballers vormen het beste argument tegen extreemrechts.

Voor mij, een ongeneeslijke sportfan – en een uitgestotene uit Turkije, simpelweg omdat ik een

hardnekkige onafhankelijke journalist ben – is het meest opvallende deel van het toernooi tot nu toe één man en zijn beslissingen. Zijn naam is Vincenzo Montella, de manager van het Turkse team. Nee, ik heb het niet over zijn kenmerkende 4-2-3-1 opstelling, of hoe hij zijn elf spelers leidt gedurende 90 minuten. Montella negeerde de grote ego's in Turkije en koos voor de jongeren en diegenen die geboren en getogen zijn in de EU. Dat is waarschijnlijk een bewuste keuze geweest.

Het gaat niet alleen om de 19-jarige Arda Güler. Kijk bijvoorbeeld naar Mert Müldür, die het eerste doelpunt scoorde tegen Georgië. Hij werd geboren in Wenen, als zoon van Turkse immigranten, en groeide op bij Rapid Wien. Of kijk naar Orkun Kökcü, die in Haarlem ter wereld kwam. Veel spelers van het Turkse nationale elftal komen uit Duitsland, Nederland en Frankrijk.

Deze Turkse spelers, met een dubbele nationaliteit, maken zoveel mensen in de wereld enthousiast. Zij zijn geen *Gastfussballer*. Ze zijn een inspiratie voor iedereen wiens afkomst bijdraagt aan de nieuwe texturen van de EU, en voor alle andere voetbalfans. •

Kapper Rami: ‘Veel klanten hebben

In ‘Kale man naar de kapper’ onderzoekt Tayfun Balcik de sociale functie van kappers. Aflevering 2: de Marokkaans-Nederlandse kapper Rami uit Amsterdam-Slotervaart. ‘Onrust wil ik zoveel mogelijk buiten de deur houden.’

● TAYFUN BALCIK

Al bijna dertig jaar is Rami kapper in Amsterdam Nieuw-West, eerst in een filiaal op de Johan Huizingalaan en sinds 2011 op de Postjesweg, waar hij ook woont. Hij heeft de buurt meerdere malen zien veranderen.

‘Ik kwam hier met de nieuwbouw’, zegt hij en dirigeert me gelijk naar de kappersstoel. ‘Met de grote renovatie die in die jaren plaatsvond.’

Hij doelt op de seniorenwoningen en sociale huurwoningen aan de Postjesweg die rond 2008 werden afgebroken en de nieuwbouwflats die ervoor in de plaats kwamen. Zijn kapsalon is gevestigd in een winkelruimte op de begane grond van een van de flats.

‘Net als nu waren er toen ook veel mensen tegen sloop en renovatie’, zegt hij. ‘Wij hadden een actiegroep, met theater en muziek. Wij waren tegen de sloop, maar konden er niks meer aan veranderen. Uiteindelijk heb ik toch een plekje kunnen vinden. Maar voor mijn kinderen was het veel lastiger. Die hebben net als jij lang op woonruimte moeten wachten.’

Rami had tot 2020 meerdere filialen. Het ging goed, totdat de coronaperiode roet in het eten gooide.

‘Ik had drie salons, waarvan ik er twee heb moeten sluiten vanwege schulden. De hulp die we kregen van de overheid was niet genoeg’, zegt hij.

De overgebleven kapsalon in

Slotervaart heeft hij opgeknapt. Er is nu een nieuwe loungebank voor de wachtenden. De rest van de winkel ziet er ook verzorgd uit.

‘Wat gaan we doen Tayfun?’, vraagt hij. ‘Tja, standaardverhaal hè’, zeg ik en hij gaat aan de slag.

Je collega Dursun in Geuzenveld, zegt dat kappers een soort burgemeesters zijn, omdat jullie

Bij Turkse kappers wordt vaak over voetbal en politiek gesproken. Hoe is dat hier?

‘Hier gebeurt dat ook wel, maar ik merk dat sommige mensen emotioneel worden als het over politiek gaat. Dat is niet goed, want ik heb klanten en iedereen heeft eigen opvattingen. Je zou normaal over politiek moeten kunnen praten. Niet iedereen

zes verschillende talen. Naast Nederlands en Darija (Marokkaans-Arabisch, red.) spreek ik ook Spaans, Frans en een beetje Duits.’

Zo, waar heb je dat allemaal geleerd?

‘Op school. Ik ging vroeger naar de avondschool en was best gemotiveerd om talen te leren. Vier jaar heb ik dat gedaan.’

Waarom geen Turks?

Hij lacht.

‘Dat is een goede vraag. Maar dat leer ik een beetje van je vader. Hoe is het met hem trouwens? Ik zie hem de laatste tijd niet meer zo vaak.’

Het gesprek gaat dan over de prostaatbehandeling die Ali Balcik heeft ondergaan, met alle complicaties en nazorg van dien. Rami doet zijn handen in de lucht als hij hoort dat vader Balcik nog steeds rookt. ‘Waarom doet hij dat?’

Tja, verslaafd he. Het is niet hetzelfde, maar kan jij stoppen met koffie drinken?

‘Met discipline kan alles. Ik merk dat altijd tijdens de Ramadan. Aan het begin is het moeilijk. Maar na twee dagen ben je de honger vergeten. Als je het wil, dan lukt het. Je lichaam went snel aan het vasten. Roken is een mentale verslaving. Daarom kan papa wel stoppen met roken, hij moet het alleen willen.’

Goed punt, maar wat als je alleen maar thuiszit en geen bezigheden hebt?

Rami moet aan een dierbare denken die hij heeft zien doodgaan door roken.

‘Hij hoorde van de arts dat hij

‘Je zou normaal over politiek moeten kunnen praten. Niet iedereen kan dat’

de ogen en oren van de buurt zijn. Hoe zie jij dat?

‘Ja, dat klopt wel. Mensen komen niet alleen voor een knipbeurt, maar ook voor een praatje. Dat kan over van alles zijn.’

Wat zeggen ze dan tegen jou?

‘Kleine dingen, maar ook grote problemen komen aan bod. Iedereen heeft wel een verhaal. Vooral als mensen problemen met hun kinderen hebben, raakt mij dat. Dan zijn er vaak ook economische problemen. Amsterdam wordt steeds duurder’

Hoe zit het jouw kinderen?

‘Met hen gaat het goed, dankjewel.’

kan dat. Daarom hou ik het kort met zulke mensen.’

Over het algemeen is er wel een vrije sfeer hier.

‘Ja, mensen zijn vriendelijk. Alle onrust in de buitenwereld wil ik zoveel mogelijk buiten de deur houden. Dat geef ik ook door aan mijn collega’s. Ik probeer mensen op hun gemak te stellen. Met veel families gaat het niet zo goed, ze staan economisch onder druk en hebben gezondheidsklachten.’

Mensen komen ook hier omdat je goed Nederlands spreekt, neem ik aan.

‘Klopt, ik heb zeker niet alleen Marokkaanse klanten. Ik spreek

n economische problemen'

DE KAPSALON VAN KAPPER RAMI IN AMSTERDAM-SLOTTERVAART. BEELD: TAYFUN BALCIK

'Met discipline kan alles'

nog maar drie maanden had te leven, dat deed pijn.'

Vertel maar aan mijn vader als hij hier weer hier is.

'Ik weet het niet, het blijft een lastig onderwerp.'

Soms moet je hard zijn.

'Ik ga het proberen.'

Veel succes, ga je nog op vakantie?

'Ja, weet je waar naartoe?'

Vertel.

'Naar Istanbul, mijn dochter heeft dat voor me geregeld.'

Eerste keer?

'Ja, ik ben benieuwd.'

Mooi zo, alle Marokkanen terug naar Istanbul.

Hij lacht weer en maakt een wegwerpgebaar.

'Jij bent klaar hier', zegt hij, en roept in minder dan een half uur alweer de volgende klant. ●

De duivel bestaat niet in alle cu

Moslams noemen de duivel Iblis. Hij is geen gevallen engel, zoals Lucifer uit de Bijbel, maar een djinn. Iblis wil zo veel mogelijk mensen in het verderf storten, omdat hij tegenover Allah wil bewijzen dat zij hun bevoorrechte positie helemaal niet verdienen.

● EWOUT KLEI

Onlangs verscheen bij de Belgische uitgeverij Borgerhoff & Lamberg het boek *Satan: een geschiedenis van de duivel*. Als religieuze en literaire belichaming van het kwaad – denk aan Lucifer in de Bijbel en Mefistofeles in Goethes *Faust* – is de duivel al zo'n 2000 jaar een belangrijke figuur in de Europese geschiedenis. In de christelijke traditie is de duivel een gevallen engel, die in opstand kwam tegen God en daarom uit de hemel werd gegooid en de mensen op aarde tot zonde probeert te verleiden. Maar hoe zit het met de duivel in de islam?

VOORSTELLING VAN EEN SHAITAN DOOR SIYAH QALAM, CA. 14E/15E EEUW. DE KUNSTSTIJL VAN OEGIËRSE OF CENTRAAL-AZIATISCHE OORSPRONG WERD DOOR MOSLIM-TURKEN GEBRUIKT OM VERSCHILLENDE LEGENDARISCHE WEZENS AF TE BEELDEN. BEELD: WIKIPEDIA & HTTP://WWW.ISLAMSCIFI.COM/JINNS-IN-ISLAMIC-ART/

Tijdens de hadj, de bedevaart naar Mekka en Medina, is de steniging van de duivel een belangrijk ritueel. Gelovigen gooien stenen naar de duivel, om hem te tonen dat hij hen onmogelijk van het rechte pad zal kunnen afleiden. De duivel zou de profeet Ibrahim hebben geprobeerd te verleiden tot ongeloof, opdat hij zijn zoon Ismaël niet zou offeren. Op het allerlaatste moment steekt Allah een stokje voor dit mensenoffer, nadat Ibrahim voor de geloofsproef geslaagd was.

Het stenigen van de duivel tijdens de hadj is een religieuze plicht, zegt arabiste Caroline Janssen, professor aan de Universiteit van Gent. 'De pelgrim laat Satan geen ruimte om door te dringen in de ziel, waar die immers maar één doel bij voor ogen heeft: Gods plannen dwarsbomen. De pelgrim moet de rite eigenhandig uitvoeren en de drie zuilen met zeven kiezels raken, anders is de hadj niet compleet. Als dat niet kan, bijvoorbeeld door een lichamelijke beperking, kun je iemand inhuren die het stenigen voor jou doet.'

Joden en christenen geloven dat de duivel een gevallen engel is. De islam echter leert dat hij een demon is, een djinn, aldus Janssen. 'Iblis, zo heet de duivel in de islam, is namelijk uit vuur geschapen, en engelen uit licht. Er zijn ook andere satans, demonen, die voor Iblis hebben gekozen. Daarnaast er zijn ook goede djinns.'

De Koran vertelt het verhaal dat Allah de engelen bij zich riep en hen vroeg om te buigen voor de mens, die Hij net geschapen had uit klei. De duivel was ook uitgenodigd op deze bijeenkomst. Hij weigerde voor de mens te buigen. Allah was vertoorned en wilde Iblis straffen, een straf die eindigen zou op de Dag des Oordeels. Maar de duivel vroeg om uitstel tot na de die

dag. Hij had namelijk helemaal geen berouw voor zijn hoogmoed en wilde zo veel mogelijk mensen in het verderf storten, om zo te bewijzen dat de mensen hun bevoorrechte positie helemaal niet verdienen. Janssen: 'Het uitstel heeft dus een psychologisch voordeel voor Iblis, maar is op termijn nefast. De hel is immers voor eeuwig.'

'Tot het Laatste Oordeel kan de duivel zijn gang gaan in de wereld'

Tot het Laatste Oordeel kan de duivel zijn gang gaan in de wereld. Maar tegelijkertijd zijn de gelovigen beschermd. 'Maar hij (de duivel, red.) zal hen (de mensen, red.) in niets schaden tenzij met verloop van God. En op God is het dat de gelovigen hun vertrouwen moeten stellen.' (Soera 58:10, vertaling J.H. Kramers.)

De duivel slaagt erin om de mensen tot zonde te verleiden in het paradijs. Maar hoewel de zwakheden van Adam consequenties hebben wordt zijn zonde hem vergeven, omdat Allah de mensen ook blijft steunen nadat ze uit het paradijs zijn verbannen. Ondertussen probeert de duivel de mensen op aarde te verleiden tot zonde. Iblis zaait volgens de Koran tweedracht onder de mensen, maakt hen bang, zet hen aan tot zonden. Hij laat hen bij afgoden te rade gaan, met alcohol en kansspelen zet hij

mensen tegen elkaar op.

De duivel probeert ook te voorkomen dat mensen hun religieuze plichten vervullen en maakt hen vergeetachtig, hij fluistert mensen slechte gedachten in en verleidt mensen met loze beloftes. Andere satans helpen hem hierbij. Overal ligt het gevaar van de duivel op de loer: in poëzie en in de muziek, op de markten en in badhuizen, in tattooshops, bij waarzeggers. Volgens sommige conservatieve exegeten heeft de duivel ook dochters die vrouwen lesbisch maken. Volgens sjeik Yasir uit Texas, die veel volgers heeft op YouTube, is een satan 'om het even wie je weghaalt van het pad van Allah'. De intellectueel die met zijn slimme vragen je doet twifelen aan de eeuwige geloofswaarheden, de gedachte dat je arm wordt als je anderen aalmoezen geeft of dat je eerst nog je email wil checken en daarom te laat bent voor het gebed: dit is het werk van Iblis. Je moet deze satan bestrijden. Op tijd. Want als de Dag des Oordeels straks aanbreekt is het te laat. Iblis, wiens doel het is om mensen te misleiden, laat zijn aanhangers op die dag bovendien in de steek.

Andere stromingen

Maar de islam is meer dan alleen de orthodox-soennitische uitleg van de islam, zegt Janssen. Islamitische mystici en vrijdenkers, veelal soefi's, hebben in het verleden gewaagde uitspraken gedaan over de duivel. De duivel zou bijvoorbeeld groot gelijk hebben dat hij niet voor de mensen boog, omdat je alleen voor God mag buigen. Volgens de Jezidi's, een religieuze minderheid in het Midden-Oosten, was Gods verzoek aan de engelen dan ook een test. Alleen de engel Shaytan slaagde hier glansrijk voor. Orthodoxe moslams stellen Shaytan gelijk met Iblis en noemen de

lturen, het absolute kwaad wel

‘Dat je eerst nog je email wil checken en daarom te laat bent voor het gebed: dit is het werk van Iblis’

Jezi'di's duivelsaanbidders. Dat is ook de reden waarom de Jezi'di's eeuwenlang zwaar worden vervolgd in het Midden-Oosten, met als dieptepunt de genocide door de extremisten van IS.

De orthodoxe islam leert dat de duivel geen vat heeft op profeten. Niet op Ibrahim, niet op Mohammed. Daarom roept *De Duivelsverzen* van de Brits-Indiase schrijver Salman Rushdie ook zo veel weerstand op onder veel moslims. Rushdie's roman gaat in op een middeleeuws verhaal over Mohammed, waarin beschreven wordt dat de profeet zich door de duivel had laten verleiden. De traditionele godinnen van het polytheïstische Mekka kregen dankzij een – zo later bleek duivelse – openbaring van Mohammed toch een plekje naast Allah, als heilige kraanvogels die voor de mensen bemiddelden bij Allah. Janssen: ‘Het is een heel ingewikkeld boek. Rushdie schopt tegen de heilige huisjes van de islam, waarbij hij zich beroept op de kritische traditie in de islam. Hij zocht in zijn roman de randen op en dreef de spot met zaken die moslims dierbaar waren. De Iraanse ayatollah Khomeini besloot mede daarom een fatwa tegen hem uit te spreken.’

Ten slotte wordt de duivel ook gebruikt in het politieke discours. Zo noemde diezelfde Khomeini de Verenigde Staten ‘grote satan’ en Israël ‘kleine satan’. Veel moslims spreken tegenwoordig bovendien over Israël, als het over Israël gaat, en noemen de Israëlische premier Benjamin Netanyahu Shaytanyahu. Janssen: ‘Satan is hier geen metafoor, maar een poli-

tië instrument. Of mensen daadwerkelijk geloven of het hier daadwerkelijk om de duivel gaat of niet maakt dan nog weinig uit. Zowel in de strijd tegen moslims als tegen niet-moslims wordt Satan als symbool van de tegenstander gebruikt. Zo citeerde *The Jerusalem Post* met instemming een Hollywoodacteur, die de aanval van 7 oktober op Israël door Hamas satanisch noemde.’

Heksen

Animistische Afrikaanse religies kennen de figuur van de duivel niet, vertelt antropoloog Koenraad Stroeken. ‘We denken als Europeanen dat de duivel een algemeen gegeven is, maar dat is te Eurocentrisch gedacht. Niet alle culturen hebben een duivel. Het absolute kwaad bestaat wel, maar in de figuur van een heks. Een heks kan een vrouw of een man zijn en zorgt voor onheil. Vooral in tijden van crisis, als mensen niet weten wat er aan de hand is, zijn ze geneigd om heksen de schuld te geven van rampen. Misschien wenst een familielid of iemand anders mij ongeluk toe. Dat krijgt cultureel vorm in de heks.’

Om je tegen heksen te beschermen ga je naar de genezer. ‘Hij kan heksen identificeren door ingewanden te lezen van geslachte kippen. De genezer weet niet wie het slachtoffer is van het onheil. Zijn taak is slechts om de heks te identificeren. Het aanwijzen van de heks ontstaat in gesprek met de cliënt. Tegenwoordig worden geïdentificeerde heksen niet langer geëxecuteerd. Je moet alleen betalen voor een medicijn dat je tegen de heks

DEMON IN HET BOEK DER WONDEREN, LATE 14E EEUW. BEELD: COMMONS.WIKIMEDIA. DIT MANUSCRIPT, SAMENGESTELD DOOR ABD AL-HASAN AL-ISFAHANI, LIGT IN DE BODLEIAN LIBRARIES, EEN GROEP BIBLIOTHEKEN DIE ONDERDEEL IS VAN DE UNIVERSITEIT VAN OXFORD.

‘Tegenwoordig worden geïdentificeerde heksen niet langer geëxecuteerd’

beschermt.’

Stroeken legt uit dat de heksenvervolgingen in Afrika anders waren dan die in Europa. ‘Sinds de jaren 1990, toen Tanzania zich moderniseerde, heb je geen tribunaal meer waar mensen zich kunnen verdedigen. De heks werd sindsdien opgejaagd en gedood. Ik heb onderzoek gedaan naar culturele oplossingen in enkele dorpen in Tanzania. Elk dorp heeft minimaal twee genezers. Ze identificeren veel heksen. Over heel het gebied is dit in totaal gemiddeld zo'n 1000 per dag, meer dan 300.000 heksen per jaar dus.’

En toch wordt er quasi nie-

mand omgebracht. Hoe kan dit? Stroeken: ‘Het antwoord is dat divinatie, het ritueel van de genezer om de heks te identificeren, geweld tegen vermeende heksen juist tegengaat. Op plekken waar divinatie verboden is geweest vinden meer heksendodingen plaats. Mensen die zich machteloos voelen kiezen sneller voor een wanhoopsoplossing. De genezer daarentegen geeft cliënten een veilig gevoel, waardoor ze niet overgaan tot geweld. Je moet dus niet zomaar gaan pleiten voor het afschaffen van dit soort praktijken, want dit kan tot onaangename neveneffecten leiden.’ •

Offerfeest: 'Vanuit ons geloof is d

Op de negende dag van de islamitische heilige maand *Dhull Hijjah* begint het Offerfeest, dat drie dagen duurt. Vlees speelt daarbij een belangrijke rol. Hoe beleef je dit feest als vleesliefhebber, of juist als vegetariër?

● ANNE-ROSE HERMER

Veel vegetarische moslims ervaren hun bestaan zonder vlees anders dan de gemiddelde westerling. Waarbij het in islamitische kringen vooral draait om de biologische afkomst en of het dier goed

aan zijn einde is gekomen, gaat de dialoog in het Westen over de vraag of dieren geschikt zijn voor consumptie.

Aicha Le Bruin is geboren en getogen in Dordrecht en zat op een multiculturele middelbare school. Daar kwam ze in aanraking met moslims. 'Ik begon me

in de islam te verdiepen en ontdekte al snel dat alles waarover ik las, logisch was. Het klopte zowel wetenschappelijk als maatschappelijk en daar kon ik iets mee. Toen ik mijn man ontmoette, Marokkaan en moslim, was ik al een tijd bekeerd.'

Inmiddels is ze 27 jaar,

Dierenwelzijn heel belangrijk'

SCHAPEN. BEELD: PIXABAY

vlees eten behoorlijk moeilijk, maar nu is het tot norm gemaakt en hier gaat je lichaam zich op instellen. Mijn man en ik beseften wat de positieve effecten op

Offerfeest kan ze hier heerlijk van genieten. 'Het eten van vlees ervaren we als een bijzondere gelegenheid. Vlees is een luxe-product dat we nu veel meer

mer, juist omdat je dan minder keuze hebt in de kwaliteit ervan.

'Omdat wij westerse feestdagen zoals Kerst niet vieren, krijgen onze kinderen bij het Suiker- en Offerfeest ook cadeautjes. In islamitische landen wordt het geofferde dier als cadeau beschouwd en krijgen de kinderen vaak geld.'

'Uiteindelijk stuurde God de profeet een ram om te offeren, zodat zijn zoon kon blijven leven. Om deze gebeurtenis te eren, slachten moslims op deze dag ook een dier, of ze laten dit doen door een slager'

lichaam en geest waren. Na een tijdje voelde ik me prettiger en de kwaliteit van onze huid verbeterde enorm.'

'Daarna ben ik me gaan verdiepen in wat vleesconsumptie met je doet. Vegetariërs in het Westen eten vaak geen vlees vanwege de gedachtegang dat dieren niet voor menselijke consumptie zouden zijn. In islamitische kringen zie je andere overwegingen. Vleesconsumptie zoals het nu is, dat klopt niet. Vanuit ons geloof is dierenwelzijn heel belangrijk, maar ook gezond eten. En de huidige (niet-biologische) industrie voldoet niet aan de islamitische eisen. Moslims geloven dat onze ledematen zullen gaan spreken op de dag des oordeels. Ik vraag mijzelf dan af: zal mijn lichaam voor of tegen me gaan getuigen?'

Als je niet goed omgaat met je lichaam en daden, krijg je later in je leven de rekening gepresenteerd. Daar komt het op neer. Aisha is een flexitariër met een knipoog, want samen met haar gezin eet ze gerust af en toe vlees, zolang het maar aan de islamitische eisen voldoet. Tijdens het

waarderen, zo ook het dier dat hiervoor geslacht is.'

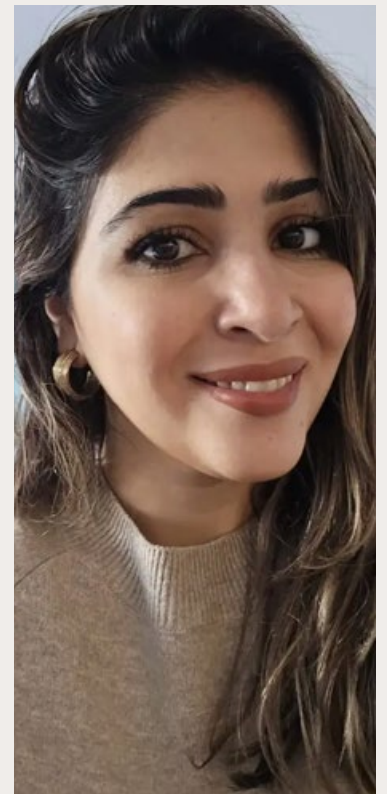
Marokko versus Nederland

Tijdens het Offerfeest herdenken moslims het offer van de profeet Ibrahim. Hij wilde zijn toewijding aan God bewijzen door het offeren van zijn oudste zoon. Uiteindelijk stuurde God de profeet een ram om te offeren, zodat zijn zoon kon blijven leven. Om deze gebeurtenis te eren, slachten moslims op deze dag ook een dier, of ze laten dit doen door een slager. Het vlees van het dier is deels voor je gezin, deels voor de armen.

Belangrijk is dat het dier zijn volwassenheid heeft bereikt, je mag bijvoorbeeld geen lam slachten. 'Wij kiezen in Marokko voor een dier dat een goed leven heeft gehad. In Marokko zijn we altijd bij het slachten aanwezig. De kinderen ook. Met een goede aanpak vinden ze dat niet eng, het helpt ze juist waarderen waar vlees vandaan komt. In Nederland zijn de mogelijkheden om zelf te slachten beperkter. Dat is jam-

Drie dagen feest

Het kan je in een islamitisch land niet ontgaan dat het Offerfeest gaande is. 'Het begint met een gebed in de moskee, vroeg in de ochtend, en het is druk op straat. Jong, oud, man en vrouw komen allemaal samen. Het is ook gebruikelijk om nieuwe kleding aan te doen, net als bij het Suikerfeest. De eerste dag van het feest staat volledig in het teken van het offeren. Dan ben je samen met je familie. Er zijn gerechten die traditioneel bij het Offerfeest horen, maar dat verschilt per cultuur. In Marokko worden er vaak spiesjes

AROOJ BAKHTAWARI

getrouwd, schrijfster van kinderboeken en moeder van vier zoutjes. Van huis uit is Aicha grafisch ontwerper. Ze heeft de website www.dutchmoslima.com in het leven geroepen, waarop je onder andere kunt lezen hoe ze van vleesliefhebber transformeerde tot flexitariër.

'Ik ben opgevoed met de traditionele aardappelen, vlees en groenten. Elke dag vlees was gewoon, totdat ik daar een paar jaar geleden anders over ging denken. In het begin vond ik geen

gemaakt voor op de barbecue, maar ook tajines', vertelt Aicha.

Alles van het geofferde dier wordt benut. Het hoofd, organen en zelfs de huid worden verzameld. 'Van het orgaanvlees wordt in Marokko een saus gemaakt voor bij de barbecue. Die saus is echt bizar lekker! Als we altijd alles van een dier zouden benutten, zou er minder dierenleed zijn', zegt de Dordtse.

Tijdens het Offerfeest is Aicha het liefste met haar gezin in Marokko. Daar beleeft ze het anders dan in Nederland, omdat de sfeer in een islamitisch land anders is. Bovenal: omdat je zelf het dier slacht, sta je veel meer stil bij je liefde voor God en realiseer je je waarom wij elk levend wezen moeten waarderen.'

De vleesliefhebber

Arooj Bakhtawari (37 jaar) groeide op in Pakistan en woont al veertien jaar in Nederland. Ze is getrouwd en heeft twee dochters van zes en tien jaar. Voor de geboorte van haar oudste dochter gaf ze les in corporate finances en

'Tijdens het Offerfeest is Aisha het liefste met haar gezin in Marokko. Daar beleeft ze het anders dan in Nederland, omdat de sfeer in een islamitisch land anders is'

tegenwoordig werkt ze bij Arcadis. Hoewel Arooj ook groenten eet, is ze ontzettend dol op vlees. 'Ik weet dat het goed is om wat eenvoudiger te eten, maar ik blijf veel vlees eten.'

Uiteraard géén varkensvlees, maar ze wil wel iets benadrukken. Als ze met haar dochters op een boerderij is, vindt ze het prima als ze de varkens aaien. 'Binnen de islam nemen de rechten van dieren een belangrijke plaats in. Je moet lief zijn voor dieren en je mag geen dieren eten die andere dieren eten, zoals een leeuw.'

In Pakistan heb je het dier dat tijdens het Offerfeest geofferd gaat worden een week van tevoren al levend in huis. 'Je bent er lief voor en je brengt er tijd mee door. Op de achtste dag van de heilige maand wordt het dier geslacht. Vrouwen zijn vaak niet aanwezig bij het slachten, hoewel sommige vrouwen het juist zelf doen. Ongeveer een derde van het geofferde dier houdt je zelf, een derde gaat naar familie en vrienden en het derde deel is voor de armen. Liefdadigheid is binnen de islam een belangrijk punt.'

Ironisch genoeg at Arooj in Pakistan uitgerekend tijdens het Offerfeest geen vlees. 'Dat kwam door de geur nadat het vlees verdeeld was. Daar kan ik niet tegen. Om diezelfde reden eet ik in Nederland geen lamsvlees. De geur.'

Feestelijke gelegenheid

Net als Aisha geniet Arooj van de sfeer tijdens het Offerfeest. 'Je bent samen met je familie. Sociale contacten zijn belangrijk voor moslims. Bovendien is het een moment van bezinning. Het is tijd voor diepe gedachten over jezelf, je geloof, je wensen en liefdadigheid. Kijk eens in de spiegel van je ziel. Jezelf verbeteren is het belangrijkste binnen de islam. Vlees eten vormt slechts een deel van het ritueel, net als er netjes uitzien. Ik vind niet dat je per se nieuwe kleding moet dragen ter ere van het Offerfeest, maar je

moet er op je eigen manier proberen netjes uit te zien. Zo mogen mijn dochters tijdens het Offerfeest niet in hun pyjama rondlopen.'

Net als Aisha denkt Arooj ook na over zaken zoals cadeautjes voor de kinderen ter ere van het Offerfeest. 'We vieren geen Kerst, maar wel Sinterklaas. Op de dag van het Suikerfeest geef je geld, wat wij hebben veranderd in geld en cadeautjes. Met het Offerfeest krijgen ze iets, maar het is niet zo belangrijk als bij het Suikerfeest. Dit jaar hebben mijn vrienden en ik besloten om onze kinderen geen cadeautjes te geven. Die krijgen ze al bij genoeg andere gelegenheden. In Pakistan kregen we geen geld of cadeautjes bij het Offerfeest. Alles draaide om het dier dat wordt geofferd.'

Ook in Pakistan gaat men op de eerste dag van het Offerfeest naar de moskee. Dat doen hoofdzakelijk de mannen, maar tegenwoordig gaan er ook vrouwen naar de Eid-gebeden. Dat komt volgens Arooj omdat er meer vrouwvriendelijke moskeeën ontstaan.

Het Suikerfeest en het Offerfeest zijn zogenoemde Eid-feesten, waar speciale gebeden bij horen. Daarom worden deze gebeden de Eid-gebeden genoemd. In dit geval luiden de Eid-gebeden het Offerfeest in.

Speciale gerechten

Binnen de Pakistaanse cultuur zijn er geen gerechten die specifiek bij het Offerfeest horen. 'Er worden vleesgerechten bereid die we al hebben. Alleen eten we in Pakistan niet alles van een dier, ook niet met het Offerfeest. 95 tot 98 procent wordt benut. De overblijfselen worden opgehaald door de gemeentelijke reinigingsdienst.'

Ook al is Arooj het hele jaar door een vleeseter, het vlees tijdens het Offerfeest blijft ze bijzonder vinden. 'Het doet je realiseren dat je de rest van het jaar eigenlijk wat soberder moet eten.'

AICHA LE BRUIN

CHRIS AALBERTS

Journalist en auteur van o.a. 'De puinhopen van rechts'. Doceert Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Op de radicaal rechtse flank is alleen de PVV nog over

Onlangs en toerde Forum voor Democratie (FvD) door het land met een grote truck, onder de noemer van 'de Vredeskaravaan'. Het illustreert de onwetendheid over de Europese Unie en specifiek over het Europees Parlement. Er woedt oorlog op het continent en er zijn felle discussies of en hoe Europa Oekraïne moet steunen, maar als er één instelling is die daar niets over te zeggen heeft, is dat het Europees Parlement. Zeker als het gaat over het sturen van mensen en materieel.

Het weerhield FvD er niet van een 'vredesboodschap' te komen brengen en zichzelf te presenteren als de enige partij die wil dat de oorlog in Oekraïne stopt. De overeenkomst met de stevige pro-Russische koers van de partij is niet te missen: vrede betekent immers dat Oekraïne moet inbinden ten opzichte van Rusland en dat de oude grenzen niet worden hersteld. De boodschap sloeg niet aan: op sociale media staan veel foto's en video's die laten zien dat het animo voor de vredeskaravaan nihil was.

Verloren zetels

Forum viel in Brussel net als in Nederland uit elkaar. Van de vier

Forum viel in Brussel net als in Nederland uit elkaar

Europarlementariërs die via Forum verkozen werden, is niemand meer bij de partij actief. FvD wist wel voormalig PVV-Europarlementariër Marcel de Graaff aan zich te binden. Of dat een succes was, is inmiddels wel bekend. De ambitie van Forum om met De Graaff als lijsttrekker mee te doen aan de Vlaamse verkiezingen mislukte, de extreemrechtse ID-fractie heeft De Graaff al lang geleden geroeyeerd en er was onlangs een inval bij een van De Graaffs medewerkers.

Je zou kunnen zeggen: met dit track record is het volstrekt logisch dat FvD geen zetel in het Europees Parlement heeft behaald. Toch is dat niet helemaal waar: als er een plek is waar politici niet worden afgerekend op hun prestaties, dan is dat in Brussel. Er is nauwelijks journalistieke aandacht, kiezers kennen de kandidaten niet, weten niet wat de zittende Europarle-

mentariërs hebben gedaan, lezen geen verkiezingsprogramma's en weten ook niet wat de bevoegdheden van dit parlement zijn.

Zo gezien had FvD-lijsttrekker Ralf Dekker prima verkozen kunnen worden. Ondanks alle negatieve publiciteit en de verlaten pleinen bij de vredeskaravaan, is Forum nog steeds de grootste ledenpartij van Nederland. Als alle FvD-leden drie mensen hadden overgehaald om op Dekker te stemmen, zou het zijn gelukt. Dat dat niet is gebeurd, zegt dat Forum langzaam ook onder de actieve aanhang terrein verliest. Zijn de leden nog wel te mobiliseren?

Meer mislukkingen

De Nederlandse uitkomst van de Europese verkiezingen laat vooral kaalslag zien op de uiterste rechterflank. Forum baarde drie partijen die meededen aan deze verkiezingen. Geen ervan had

enig succes. De bekendste is JA21, die met lijsttrekker Michiel Hoogeveen geen zetel wist binnen te slepen. Het is een krachtige illustratie dat hard werk in Brussel niet wordt opgemerkt, laat staan gewaardeerd. Van alle ex-FvD'ers was Hoogeveen het meest actief, maar niemand heeft dat gezien en dus had hij er electoraal geen voordeel van.

Bij andere FvD-afsplitsingen is het nog erger. De meeste mensen is het ontgaan dat Wybren van Haga überhaupt met BVNL meedeed. De campagne was niet veel meer dan wat posters en een eenmalig campagne-evenement. De leden van BVNL hadden vooraf al hun twijfels of deelname wel slim was. Het einde van BVNL is nu langzaamaan in zicht. Dat geldt nog meer voor Meer Directe Democratie, een initiatief van ex-FvD'er Dorien Rookmaker. Niemand weet dat ze ermee is begonnen.

Dezer dagen heeft iedereen het over de overwinning van de PVV en die is imposant. Het veneneffect is echter minstens zo belangrijk: alle andere partijen op de uiterste rechterflank liggen in duigen. De vraag is of ze nog bestaan tegen de tijd dat teleurgestelde PVV-kiezers weer een ander toevluchtsoord nodig hebben. •

In de problemen door een bank

Elke maand gaat *de Kanttekening* in gesprek met vluchtelingen en statushouders in Nederland. Hoe zijn ze hier gekomen? En hoe hebben zij hun nieuwe leven in Nederland opgebouwd? Deze maand: Kezban Karagöz.

KESBAN KARAGÖZ. FOTO: ANNE-ROSE HERMER

● ANNE-ROSE HERMER

Kezban Karagöz omschrijft het gezin waar ze uit komt als middenklasse. Haar moeder werkte 40 jaar als verpleegkundige in hetzelfde ziekenhuis, haar vader was docent op de basisschool. Hij was maatschappelijk betrokken en gaf sommige kinderen uit arme milieus gratis bijles. Onderwijs vond hij belangrijk, ook voor Kezban en haar twee jongere zussen. Kezban studeerde journalistiek, werd universitair docent op een privé-universiteit in Istanbul en deed onderzoeken. Ze bemoeide zich

niet met politiek, deed geen politieke uitspraken tijdens haar colleges en leefde een rustig leven.

‘Op een dag was ik met mijn vader en mijn drie kinderen onderweg naar ons familiehuis in een andere stad. Mijn vader reed, ik zat achter in de auto en gaf borstvoeding aan mijn jongste. Ineens werden we aangehouden. Routinecontrole, zo werd er gezegd. Mijn vader liet zijn papieren zien en tot mijn verbazing moest ik dat ook. Een beetje vreemd voor iemand die niet achter het stuur zit, maar ik gaf netjes mijn papieren. De politieagent controleerde mijn gegevens via een apparaat. Ik bleek gezocht te worden. Mijn baby moest ik aan mijn vader geven. Daarna werd ik voor de ogen van mijn vader en

mijn kinderen in de boeien geslagen. Ik begreep er niets van. Echt niet. Op het politiebureau werd ik verhoord. Ruim 17 jaar eerder had ik een werkgever die wilde dat ik een rekening opende bij de Asya bank, zodat mijn salaris

daarop gestort kon worden. In Turkije is het niet ongebruikelijk dat een werkgever verzoekt een rekening te openen bij een bepaalde bank. Inmiddels wordt de Asya bank rechtstreeks in verband gebracht met de Gülenbeweging. Maar ik had al zeker 17 jaar niets met die rekening gedaan! Ik gebruikte hem niet. Het feit dat ik hem had, was kennelijk genoeg om me van allerlei dingen te verdenken die ik in de praktijk niet deed.’

Er was om Kezban haar paspoort gevraagd. Ze heeft aan dat verzoek voldaan, maar kreeg het nooit meer terug. Waarschijnlijk is het doorgeknipt zoals in sommige Amerikaanse films en televisieseries een creditcard wordt vernietigd. Tijdens een zitting bij de rechtbank, in verband met deze vage aanklacht, hoorde ze dat ze vier tot vijf jaar gevangenisstraf zou kunnen krijgen. Een gevangenis is nooit prettig, maar zo lang in Nederland gevangen zitten is heel wat anders dan in Turkije. De omstandigheden zijn onvergelijkbaar. Voor Kezban zat er maar één ding op: iedereen van wie ze hield verlaten, inclusief man en kinderen. ‘Alleen vluchten is voor een vrouw extra gevaarlijk, maar ik had geen keus.’

‘Mijn baby moest ik aan mijn vader geven’

rekening

Corona

Begin 2021 heeft Kezban Turkije verlaten. Tegen haar zin in, maar ze voelde zich gedwongen om deze stap te nemen. Eerder had ze in verband met haar werk een rapport geschreven over migranten. Nu stond ze aan de andere kant van de streep. De onveilige boot kwam op haar over als speelgoed, maar gelukkig bereikte ze veilig Griekenland. Het eerste half jaar verbleef ze in Athene. 'Dat was een moeilijke tijd. Ik miste mijn gezin en mijn dierbaren heel erg. Het was tijdens corona. Ik stond wel in contact met mijn man. Zo kwam ik te weten dat mijn vader was overleden aan de gevolgen van corona. Ik voelde me machteloos, maar het was niet veilig om naar de begrafenis te gaan. Mijn vader was een beetje anders dan andere vaders. Hij heeft zoveel betekend voor mijn zussen en mij, zeker wat onderwijs betreft. Daarom deed het extra pijn dat ik geen afscheid heb kunnen nemen.'

In Nederland kwam Kezban in Ter Apel terecht. Ze hoefde niet onbeschermd buiten te slapen, maar in een grote tent samen met ongeveer 30 andere mensen. 'Ik durfde niet te gaan slapen. Tegen de ochtend heb ik een beetje gerust. Na vijf dagen Ter Apel mocht ik naar een azc in Wageningen. Daar waren veel vluchtelingen uit landen als Syrië, Jemen en Eritrea. Zij waren om een andere reden gevlucht dan ik, namelijk voor oorlogsgeweld.'

Het was nog steeds in de coronaperiode, wat inhield dat contacten beperkt waren en er niet veel vrijwilligers naar het azc mochten komen. 'Gelukkig was in Wageningen de bibliotheek open. Dat was beslist mijn redding. Verder had ik een tweedehands boekje bemachtigd dat ik kon gebruiken bij het leren van mijn eerste Nederlandse woorden. Ik vond het heel belangrijk om zo snel mogelijk Nederlands te leren. Af en toe 'leen' ik een woord uit het Engels, maar dat wordt steeds

minder. Verder ben ik tijdens mijn verblijf in Wageningen betrokken geraakt bij het buddy-to-buddyproject. Ik had daar een maatje. We gingen samen naar tentoonstellingen, dronken buiten koffie en gingen soms naar danslessen.'

Groen in Culemborg

In de zomer van 2022 kreeg Kezban een woning toegewezen in Culemborg. Daar was ze regelmatig langsgereeden met de trein en ze had er een positieve indruk van. 'Ik was dolblij toen ik een woning kreeg, want dan konden mijn man en kinderen naar Nederland komen. Maar dat ik in

bedoeling dat de verblijfplaats van Kezban in verkeerde handen kwam. Door die onwetendheid schrokken de kinderen nogal. Ze zouden voortaan in Nederland wonen. 'Inmiddels zijn ze hier gewend. Mijn zoontje van vijf sprak ontzettend snel Nederlands en hij kan het ook al lezen!' Haar oudste kind zat eerst een jaar in een taalklas en zit nu in groep 7 van de basisschool.

Universitair docent? Echt waar?

'Rond 1980 hebben veel Turkse mensen het land verlaten. Waarom weet ik niet, maar in Duitsland kwamen meer hoogop-

landse taal. Daar heeft ze ook vrijwilligerswerk gedaan. Toen ze net in Nederland was, realiseerde ze zich al snel dat ze opnieuw moest beginnen. Haar diploma's en werkervaring leken hier niet mee te tellen. Inmiddels is ze projectleider en werkt ze op een bijzondere manier met vluchtelingen die in hun eigen land docent zijn. 'In Nederland is een tekort aan docenten en daarom wordt gekeken of statushouders uit landen als Turkije, Syrië en Oekraïne die docent zijn versneld Nederlands kunnen leren en ingezet kunnen worden in het middelbaar onderwijs of soms in het basisonderwijs.'

Internationale vrouwenclub

In haar vrije tijd houdt Kezban zich bezig met fotografie. 'Mijn vader fotografeerde ook veel. Hij heeft zelfs een keer een prijs gewonnen. In Turkije had ik een populaire blog waarvoor ik fotografeerde. Momenteel ben ik actief op Instagram.'

In Culemborg is Kezban actief binnen een internationale vrouwenclub. Ongeveer een keer in de twee maanden komen ze bij elkaar om te eten en ervaringen uit te wisselen. Ze benadrukt dat er ook Nederlandse vrouwen komen. 'Het is een heel mooi initiatief en we hebben steun aan elkaar.'

Tot slot wil Kezban Karagöz, haar achternaam betekent zwart oog, iets kwijt. 'In Nederland is er een cliché rond nieuwkomers, namelijk dat ze hulp nodig blijven houden. Ondersteuning krijgen is prettig totdat je een huis hebt. Daarna vind ik dat je je eigen weg moet gaan.' Wat ze eigenlijk bedoelt, is dat als je je kinderen leert fietsen op een moment de zijwieltjes ook weggehaald moeten worden. Als je een eigen woning hebt, dan moet je je eigen weg kunnen gaan. Het is prettig als je ergens terecht kunt met eventuele vragen, maar je moet op eigen benen staan. Deze doorzetter is dat zeer zeker gelukt. ●

'Mijn zoontje van vijf sprak ontzettend snel Nederlands'

Culemborg ging wonen, was een aangename verrassing. Ik vind het er nog steeds ontzettend fijn. In Turkije woonde ik in de miljoenenstad Istanbul, maar ik weet niet of ik in een drukke stad als Amsterdam zou kunnen aarden. Culemborg is niet zo groot, de mensen zijn er aardig en het is er mooi. Mijn kinderen waren stomverbaasd toen ze ontdekten hoeveel groen er in Culemborg is.'

Om veiligheidsredenen hadden Kezban en haar man de kinderen verteld dat mama in een andere stad werkte. Wat de kinderen niet wisten, konden ze ook niet per ongeluk aan iemand anders vertellen. Het was niet de

geleide Turken terecht en in de omringende landen wat meer lager opgeleiden. Het gevolg is dat de autoriteiten in Duitsland kennelijk iets beter kunnen omgaan met hoger opgeleide Turken dan hier.' Als ze in Nederland bijvoorbeeld tegen de IND zei dat ze universitair docent was, werd ze verbaasd aangekeken. 'Echt waar?' Ja, echt waar.

In de journalistiek aan de slag gaan is voor Kezban lastig, ook in verband met de taal. Haar Nederlands wordt steeds beter, dus ze hoopt in de toekomst weer artikelen te kunnen schrijven. In Culemborg kreeg ze ondersteuning bij het leren van de Neder-

Saoedi-Arabië, het nieuwe Holly

Vrouwen in Saoedi-Arabië maken een opmars naar het witte doek. Ze zijn geïnteresseerd in de filmindustrie omdat ze daar hun stem kunnen laten horen', vertelde Mohamad Ghazala, voorzitter van de School voor Filmische Kunsten in Jeddah tijdens een panelgesprek op het Arab Film Festival in Rotterdam.

STILL VAN DE FILM (TRAILER) HAJJAN, MET ACTRICE ALSHAYMA TAYEB. BEELD: YOUTUBE

● MAJORIE VAN LEIJEN

Van 30 mei tot en met 2 juni kwam de Arabische filmwereld samen in de Nederlandse havenstad. Hier werden de meest opvallende en belangrijke films vertoond die de afgelopen jaren zijn gemaakt in het Midden-Oosten en Noord-Afrika. In Verhalenhuis Belvédère vond afgelopen vrijdag een boeiend gesprek plaats over film als gewelddoos verzet. Wat direct opviel, was de toenemende rol van Saoedi-Arabië in de filmwereld.

'Dit is iets van de afgelopen drie jaar', legt discussieider Rosh Abdelfatah uit. 'Voorheen was

Egypte het enige land in het Midden-Oosten met een filmindustrie. Maar Saoedi-Arabië wil de dominante speler worden. Het wil honderd films per jaar maken.' Het is onderdeel van het nieuwe beleid van de Saoedische leiders. Tot 2018 waren bioscopen verboden in het koninkrijk, nu bloeit de filmindustrie op. En daar maken vrouwen dankbaar gebruik van.

'Toen ik in 2013 een telefoontje kreeg uit Jeddah met de vraag of ik animatie wilde doceren aan de Effat Universiteit, krabde ik wel even achter mijn oren. Waarom willen ze dit, in een land waar geen bioscopen zijn? Het ging bovendien om een universiteit voor vrouwen', zegt Ghazala, die toen nog in Egypte woonde. Maar hij nam de sprong in het diepe, en hij kwam aan het hoofd te staan van de opleiding.

'Wat ik al heel snel merkte, was dat de vrouwen die voor deze opleiding kozen hun stem wilden laten horen en deze stem kon ik niet verloren laten gaan. De studentes lieten een wereld zien die tot op dat moment onzichtbaar was gebleven. Die van binnenshuis. Bijvoorbeeld over intimidatie. Daar maakten ze films over en sommige van deze films wonnen prijzen op filmfestivals. Dat was helemaal nieuw.'

Een keerpunt in Saudi-Arabië

Er is in de afgelopen jaren heel wat veranderd in Saoedi-Arabië. In 2016 presenteerde kroonprins Mohammed bin Salman de Saudi Vision 2030, een plan om meer diversificatie op economisch, sociaal en cultureel vlak te bewerkstelligen. De nadruk op media en

entertainment leidde tot een grotere vraag naar filmproducties. Deze worden bovendien gefinancierd. De Cultural Development Fund en Red Sea Festival Fund pompen miljoenen in de Saoedische filmindustrie, die in 2021 een geschatte waarde had van 238 miljoen dollar.

Op het Arab Film Festival in Rotterdam is duidelijk dat de films uit Saoedi-Arabië het internationale publiek hebben bereikt. *We are Not Friends* (2023) van Fahad Haddadi, *Antidote* (2023) van Hassan Saeed en *Night Courier* (2023) van Ali Kalthami schitterden vorige week in de verschillende bioscopen van Rotterdam. Het festival werd bovendien geopend met de film *Hajjan* (2023) van Abu Bakr Shawky. Hoewel deze film werd gemaakt door een Egyptische regisseur, speelt het zich af in de woestijn van Saoedi-Arabië, waar kamelenraces onder de bedoeïenbevolking bejubeld worden, zoals we in het Westen naar het wereldkampioenschap voetballen kijken.

'De film gaat niet alleen over kamelen. Het gaat over feminisme, over liefde en over rivaliteit', vertelt Alshayma Tayeb, die de vrouwelijke hoofdrol vervult in de film. Tayeb oogt als een moderne, vrijgevochten vrouw die regelrecht van het witte doek komt stappen. Ook zij zit vrijdagmiddag in Verhalenhuis Belvédère om mee te praten over de ontwikkelingen in haar land.

'Ik had nooit kunnen bedenken dat ik later actrice zou worden. Op een dag kwam er een regisseur naar me toe om te vragen of ik in zijn film wilde spelen. Ik had geen ervaring, maar hij koos mij uit.' Sindsdien heeft ze zes films gemaakt. In *Hajjan* is ze de vrouw van een machtsbeluste man die koste wat het kost de kamelenraces wil winnen. Haar dochter is eigen-

wood van de Arabische wereld?

lijk de beste jockey, maar niemand weet dat zij een vrouw is. Uiteindelijk besluiten ze de man te trotseren en voor de waarheid uit te komen. Als de jockey als winnaar over de finishlijn rijdt, trekt ze haar sjaal van haar hoofd en zwaait ze ermee in de lucht.

‘Veel producenten gaan nu naar Saoedi-Arabië’

‘Het bizarre is dat zelfs op YouTube en andere sociale media dit soort beelden niet getoond worden. Toen uiteindelijk de deuren opengingen voor de filmindustrie in Saoedi-Arabië, waren de films die getoond werden heel vrij van geest’, merkt Ghazala op. ‘Films werden veel radicaler dan wat je op sociale media voorbij ziet komen.’

Egypte nog steeds Arabisch Hollywood

Egypte is nog steeds het Hollywood van de Arabische wereld. Ook dit blijkt uit het programma van het filmfestival: om de zoveel uur draait er wel een film die gemaakt is of geacteerd wordt door een Egypte-

naar. Maar waar in Saoedi-Arabië steeds meer films worden gemaakt, loopt het aantal in Egypte terug. In 2021 werden er 36 films gemaakt, negen minder dan in 2017. Ter vergelijking: Hollywood produceert 700 films per jaar.

De productiviteit neemt af en dit is geen kwestie van geld, weet Bushra Ahmad Abdalla, een Egyptische actrice die deelneemt aan het panelgesprek in het Verhalenhuis Belvédère. ‘De aanname dat Saoedi-Arabië het geld heeft en Egypte niet, klopt niet. In Egypte is het geld er ook, maar het wordt niet op de juiste manier uitgegeven. Het gaat vooral naar commerciële films. Art-house films verkopen niet.’

Volgens Abdalla ligt de kunstsector op zijn gat in Egypte. Het maken van films die niet voor het grote publiek bedoeld zijn, worden zwaar belast. ‘Op een gegeven moment zijn we als artiesten naar het ministerie gestapt om te vragen om vrijstelling van belasting, maar dit is mislukt. Daarom gaan veel producenten nu naar Saoedi-Arabië.’

Iraakse influencers

In Irak is de situatie helemaal anders. Daar is nooit sprake geweest van bloei, alleen maar van opeenvolgingen van conflicten, zegt Dhea Subhee. De Irakees werkt momenteel voor UNESCO Irak, maar werkte hiervoor jarenlang in de journalistiek. Hij beschrijft de recente geschiedenis van film in zijn land als volgt: ‘Ten tijde van Saddam Hussein werden cinema’s gebruikt voor propaganda. Ze waren er, maar niemand gaf erom. Daarna kwam de

ALSHAWMA TAYEB AAN HET WOORD. BEELD: MAJORIE VAN LEIJEN

burgeroorlog. Alle partijen gebruiken film als wapen. Bovendien veranderde het kijkgedrag. Omdat mensen thuis bleven werd digitale film populair. Dit ging ten koste van tv en cinema.’

Inmiddels zijn er wel weer films te zien op tv, maar deze worden volledig gecontroleerd door de politieke partijen van Irak, gaat hij verder. ‘Deze partijen beslissen wat er op tv komt en wie de acteurs zijn. Het is dan ook niet verwonderlijk dat sociale media in de tussentijd aan populariteit hebben gewonnen. Maar wat er op platforms als TikTok of Instagram te zien is, komt niet overeen met de wensen van politici. Influencers worden dan ook vervolgd. In april werd TikToker Umm Fahd doodgeschoten in haar auto. Ze was de derde influencer die vermoord werd.’

Niet alles is een serie

De mensen in de zaal zuchten. Tegelijkertijd is niemand van

hen blij met de opkomst van digitale media. Niet vanwege onzedelijk gedrag, maar omdat het kijkgedrag totaal is veranderd. ‘Opeens worden films bekeken vanuit een klein scherm. Kijkers hebben geen boodschap meer aan cinematografische hoogstandjes, ze willen *special effects*, zegt Tayeb. ‘Bovendien denkt iedereen altijd maar dat alles een serie is. Dan krijg ik de vraag: wanneer komt er een volgende deel? Nee, een film heeft gewoon een einde!’

Ghazala snapt haar frustratie. Ook in Saoedi-Arabië merkt hij dat digitale tv de speciale status van film verdringt. Saudi-Arabië heeft een van de hoogste aantallen YouTube-gebruikers ter wereld en bijna iedereen zit op sociale media. ‘Voorheen wilden vrouwen film studeren omdat ze wat wilden vertellen. Maar dat kan nu ook in een paar woorden, en het staat er met een klik op.’ ●

DISCUSSIE IN VERHALENHUIS BELVÉDÈRE. BEELD: MAJORIE VAN LEIJEN

V.L.N.R.: DHEA SUBHEE, MOHAMAD GHAZALA, MOATAZ ABDELWAHAB EN ROSH ABDELFAHAT

Joris Voorhoeve: 'Poetin stopt niet'

De oorlog in Oekraïne woedt nu meer dan twee jaar, maar haalt zelden nog de voorpagina's. Dat is vreemd, want de Oekraïners strijden voor onze Europese idealen. In zijn boek *Ware moed* breekt oud-minister Joris Voorhoeve (78) een lans voor hen. 'Ook de geïnformeerde krantenlezers hebben te weinig besef van de verregaande gevolgen van deze oorlog.'

● EWOUT KLEI

Joris Voorhoeve (78) heeft een indrukwekkende politieke en academische carrière achter de rug. Hij was onder andere fractieleider van de VVD, directeur van Instituut Clingendael, minister van Defensie in het kabinet Kok-I, deeltijdhoogleraar Internationale Veiligheidsstudies aan de Nederlandse Defensie Academie NLDA, lector internationale vrede, recht en veiligheid bij De Haagse Hogeschool en hoogleraar Internationale Organisaties aan de Universiteit Leiden.

In zijn boek *Ware moed* schetst Voorhoeve de offers die de Oekraïners moeten brengen en de overtuigingen die hen overeind houden tegenover de grote overmacht van Rusland. 'Zij hebben onze hulp nodig. Ze vechten ook voor onze Europese idealen.' De nettopbrengsten van *Ware moed* wor-

den verdeeld over de stichting OpenDoorUkraine.nl, die humanitaire en wederopbouwprojecten in Oekraïne uitvoert, en de Netherlands for Ukraine Foundation, die humanitaire en medische hulp aan Oekraïne biedt.

houd ik mij bezig met het internationale bestel. Wat mij opvalt: ook geïnformeerde krantenlezers hebben te weinig besef van de verregaande gevolgen van deze oorlog. Terwijl je goed moet denken over verschillende toekomstscenario's.

'Zelfs studenten uit Afrika, India en Nepal worden geronseld'

Als oud-minister van Defensie kent Voorhoeve veel Oekraïners, vertelt hij. 'Ik heb een zwak voor dit jonge land, deze jonge democratie', vertelt hij. 'Ik heb dit boek daarom geschreven en omdat dit mijn vakgebied is. Al vijftig jaar

Wat als Oekraïne de oorlog verliest? Dan vallen er tientallen miljoenen Oekraïners onder het juk van Vladimir Poetin. Dan krijgt de Europese Unie 20 miljoen Oekraïense vluchtelingen, want de meeste Oekraïners willen niet onder Poetin leven.'

'Het poetinisme is pure terreur en vernietigingsdrang. Ik zeg bewust niet: de Russen. Het gaat om Poetin en zijn kompanen. De misdaden die zij begaan. Poetin houdt bovendien niet op bij Oekraïne. Alles en iedereen in Rusland wordt voorbereid op de strijd. Zelfs studenten uit Afrika, India en Nepal worden geronseld. Ze tekenen een contract om te studeren in Rusland en eindigen aan het front. Een Russische overwinning betekent een sterker Poetin-Rusland. En dan zal hij de Baltische staten (Estland, Letland en Litouwen, red.) aanvallen en Moldavië.'

De NAVO doet tegen Poetin-Rusland nu veel te weinig. Belangrijk is afschrikking, zegt Voorhoeve.

'Als je geen oorlog wil, dan moet je ervoor zorgen dat de oorlog niet uitbreekt, en dat kun je doen door de vijand af te schrikken. Je hebt twee onderdelen. Ten eerste conventionele afschrikking, het hebben van veel defensiekracht. Dat valt nu heel erg tegen. Daarnaast heb je de nucleaire afschrikking. Maar ook dit valt tegen. Frankrijk heeft 600 atoomwapens, het Verenigd Koninkrijk 300 atoomwapens, Poetin-Rusland maar liefst 6000. Ik heb als lid van de Adviesraad Internationale Vraagstukken het kabinet geadviseerd om militaire oefeningen te houden in het Oostzeegebied, om Poetin af te schrikken. Dit advies hebben we meerdere malen herhaald, maar de regering deed er niets mee. Mark Rutte werd in 2022 wakker. Terwijl Poetin-Rusland in 2014 al de Krim bezette en een oorlog begon in Oost-Oekraïne. Omdat Poetin niet werd afgeschrikt, probeerde hij steeds meer. Net als Adolf Hitler in de jaren dertig.'

Poetin spiegelt zich aan Russische tsaren

Het Rusland van Poetin wordt door Voorhoeve omschreven als een 'roofzuchtige autocratie'. 'Veel analisten noemen Rusland een imperialistische staat, maar imperialisme is als begrip ontoereikend. Een imperium opbouwen, dat kun je ook vreedzaam doen. Poetin is erger dan imperialisme. Met imperialisme verklaar je niet waarom steden worden platgegooid, universiteiten worden gebombardeerd. Poetin wil niet alleen Oekraïne veroveren, hij wil het land van de kaart vegen, Russificeren. Dat wil hij ook met de Baltische staten en Moldavië.' Volgens Voorhoeve spiegelt Poetin zich aan de Russische tsaren van weleer, zoals Peter de Grote. 'Maar Poetin

JORIS VOORHOEVE SCHRIJFT IN ZIJN BOEK 'WARE MOED' OVER DE OEKRAÏENSE STRIJD VOOR VRIJHEID. BEELD: EWOUT KLEI

et bij Oekraïne'

is meer Iwan de Verschrikkelijke. Poetin denkt een groot rijk op te bouwen, maar dat valt te bezien. Rusland wordt steeds afhankelijk van China.'

Voorhoeve ziet China als een groot gevaar voor het Westen. 'En er is maar één manier om de westerse beschaving – rechtsorde en vrijheid – te redden: samenwerking tussen Noord-Amerika en Europa. Want als ze gescheiden wegen ingaan is dat niet slechts gevaarlijk voor Europa, maar ook voor de VS. Zij komen dan alleen te staan tegenover Rusland, China, Noord-Korea en Iran. Deze landen zijn megagevaarlijk voor de vrije wereld.'

Veel landen in Afrika en Azië hebben sympathie voor de Russische invasie in Oekraïne, omdat ze antiwesters zijn. Voorhoeve vindt deze opstelling kortzichtig. 'Ze denken dat de vijand van hun vijand hun vriend is, maar feitelijk kiezen ze daarmee voor de duivel. Bovendien zijn Rusland en China ook koloniale machten, die heersen over vele volkeren. Het kolonialisme is niet iets waar het Westen het patent op heeft.'

Is het antiwesterse denken ook de reden waarom linkse intellectu-

OEKRAÏENSE VROUWEN SLUITEN ZICH AAN BIJ HET LEGER. BEELD: YOUTUBE/DWNEWS

Atlantisch Handvest, dat de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk in 1942 sloten, in hun strijd tegen Hitler-Duitsland. 'Dát is de basis van ruim 75 jaar vrede en vrijheid.'

De zelfbenoemde pacifisten zijn volgens Voorhoeve niet realistisch. 'Omdat uiteindelijk onze vrede en vrijheid op de macht van

werkelijkheid. Een vrije ordening zonder macht bestaat alleen in Utopia. Maar de heilsstaat die Thomas More beschreef was een eilandje, zonder internationale betrekkingen. Wetten kunnen niet zonder macht. Je moet wetten kunnen afdwingen. De rechtsorde heeft fysieke macht nodig, niet alleen vriendelijke instellingen. Anders betaalt niemand nog belastingen. Recht zonder macht is als een zuchtje wind. Macht zonder recht is dictatuur.'

drukte volkeren. 'Er gaat helaas ontzettend veel dingen mis in deze wereld. Onze middelen zijn helaas beperkt. We kunnen niet consequent zijn. Ik kan mijn buurman wel helpen om een dief te vangen als hij wordt beroofd, maar niet tegelijkertijd een diefstal in Groningen voorkomen. Je kunt alleen 100 procent rechtvaardig zijn achter je schrijftafel.' •

Joris Voorhoeve, *Ware moed*, *Aspekt*, 247 blz., €24,95.

'Rusland en China zijn ook koloniale machten, die heersen over vele volkeren'

elen als Noam Chomsky, Willem Schinkel, Jolle Demmers en Ewald Engelen vooral naar de NAVO wijzen, als het om Oekraïne gaat? Volgens Voorhoeve beseffen deze denkers onvoldoende dat de vrede en vrijheid die we in het Westen hebben te danken is aan het Noord-

de gezamenlijke NAVO-lidstaten berusten. Afschrikking is nodig. Het feit dat wij bereid zijn om onze vrije rechtsorde te verdedigen, daarop zijn onze vrede en vrijheid gefundeerd. Dat kun je verschrikkelijk vinden, maar dit is gebaseerd op een gestaafde

Democratische Palestijnse staat

Hoe kijkt Voorhoeve ten slotte naar Israël's oorlog in Gaza? 'Kijk, ik vind dat Israël op een hele onverstandige manier reageert. Ze roepen met hun geweld alleen maar nog meer haat op. Voor elke gedode Palestijnse strijder staan er tien nieuwe op. Wat we nodig hebben is een democratische Palestijnse staat. Maar door dit grove geweld bereik je dus het tegendeel, schep je vijanden, fanatiekelingen.' Toch is Voorhoeve het niet eens met die linkse critici, die het Westen hypocrisie verwijten omdat we wel Oekraïne steunen, maar niet de Palestijnen en andere onder-

Jaar na dodelijke scheepsramp,

De dodelijkste schipbreuk in de recente geschiedenis vond 7 juni precies een jaar geleden plaats. Overlevenden en nabestaanden hopen nog steeds op rechtvaardigheid.

● VONNE HEMELS

Op 7 juni 2023 stapten in Libië zo'n 750 vrouwen, mannen en kinderen aan boord van de *Adriana*. Ze kwamen uit Syrië, Pakistan, Egypte en enkele andere landen. De roestige, verouderde vissersboot zou hen naar Italië moeten brengen. Een week later zonk het schip vlakbij het slaperige Griekse havenstadje Pylos. Slechts 104 mannen overleefden de schipbreuk. Alle anderen, inclusief alle vrouwen en kinderen, verdronken.

De Griekse onderzoeksgroep Solomon deed samen met het Duitse bureau Forensis, de Britse krant *the Guardian* en de Duitse publieke zender ARD onderzoek naar wat er gebeurd was. Met behulp van 3D-modellering, trackinggegevens, getuigenverklaringen en officiële bronnen konden ze de laatste uren van de vissersboot behoorlijk precies reconstrueren. Het onderzoek werd drie weken na de schipbreuk gepubliceerd en won een belangrijke Europese

prijs voor de journalistiek. Het werd duidelijk dat de Griekse kustwacht veel te laat in actie kwam. Vervolgens knoopten ze een touw aan de *Adriana* om het schip naar Italiaanse wateren te trekken, waarop het zonk.

Uit verder onderzoek van journalistencollectief Light-house Reports bleek bovendien dat de Griekse kustwacht niet

zoekers van Amnesty International en Human Right Watch kwamen tot dezelfde conclusie.

Een taak op het schip

Een dag na de ramp werden negen overlevenden opgepakt op verdenking van 'deelname aan een criminele organisatie', 'het faciliteren van ongeautori-

'Het werd duidelijk dat de Griekse kustwacht veel te laat in actie kwam. Vervolgens knoopten ze een touw aan de *Adriana* om het schip naar Italiaanse wateren te trekken, waarop het zonk'

alleen verantwoordelijk was voor de ramp, maar ook actief probeerde de waarheid te verbergen en verdraaien. Onder-

seerde binnenkomst van migranten op Grieks grondgebied' en 'het veroorzaken van een schipbreuk'. De mannen hebben allemaal de Egyptische nationaliteit en zijn tussen 20 en 41 jaar oud.

De advocate Lorraine Leete van Lesvos Legal Centre werkte mee aan hun verdediging. Volgens Leete zijn de verdenkingen tegen de negen Egyptenaren gebaseerd op de getuigenissen van overlevenden. Zij stellen dat de mannen een taak hadden op het schip zoals 'water proberen te verdelen' en 'mensen rustig proberen te houden als de boot begint te kantelen'.

Mensenrechtenorganisaties

spreken van de zondeboktactiek: om de aandacht af te leiden van de verantwoordelijkheid van de Griekse autoriteiten wordt er een andere schuldige aangewezen. In plaats van verantwoording af te moeten leggen voor de fouten van hun kustwacht, kon de Griekse staat nu doen alsof ze gerechtigheid zocht door middel van een strafrechtelijk onderzoek naar de echte boosdoeners: de smokkelaars, die meevoeren op de *Adriana*.

Dat denkt ook Nefeli (haar achternaam is bekend bij de redactie) van actiegroep Free Pylos 9. Via Zoom vertelt ze dat de Griekse media dat verhaal onmiddellijk overnamen. 'Ze zeiden eigenlijk: dit zijn de monsters, en de Griekse staat heeft zijn werk gedaan door ze te arresteren.'

Na vrij spraak in administratieve detentie

Op 21 mei jongstleden werden de negen mannen na elf maanden detentie door de rechtbank van de Griekse havenstad Kalamata vrijgesproken. Toch kwamen ze niet vrij, maar werden ze onmiddellijk overgeplaatst naar administratieve detentie. 'Het was een politiek statement om ze niet vrij te laten', denkt Nefeli. 'Administratieve detentie betekent meer kosten voor de verdediging, en meer psychologische druk voor de migranten.'

Administratieve detentie is het vasthouden van personen zonder proces. 'Migranten worden vastgehouden op basis van hun verblijfstatus', zegt Leete. 'Het zijn dus vaak mensen van wie de asielaanvraag is afgewezen.' Ook mensen die vanwege hun nationaliteit weinig kans maken worden preventief opgesloten.

Acht van de negen Egyptenaren zijn vorige week vrijdag alsnog vrijgelaten, in afwachting van hun asielaanvraag. Maar hun kans op asiel is klein. Leete: 'Griekenland heeft geen huma-

DE ADRIANA OP ZEE. DE FOTO WERD GEMAAKT DOOR DE GRIEKSE KUSTWACHT.

gerechtigheid ontbreekt

DEMONSTRATIE IN GRIEKENLAND TEGEN DE EU, GRIEKSE KUSTWACHT EN FRONTEx. BEELD: FREE PYLOS 9

nitaire bescherming voor overlevenden van schipbreuken, dus ze zullen waarschijnlijk geen status hebben in Griekenland.' De negende, de jongste van het stel, zit nog in detentie omdat zijn asielaanvraag vanuit de gevangenis al was afgewezen.

Gevaarlijk beleid

De arrestatie van de 'Pylos 9' staat niet op zich, maar is onderdeel van systematisch Europees beleid dat migranten die op zoek zijn naar bescherming, beschuldigt van mensensmokkel, vinden activisten.

Een rapport van mensen-

rechtenorganisatie Borderline Europee laat zien dat op 28 februari vorig jaar 2154 personen in Griekse gevangenissen vastzaten wegens smokkel. 'Er is geen sprake van een eerlijk proces. De rechtszaak voor mensen die worden beschuldigd van mensensmokkel duurt gemiddeld 37 minuten', zegt Nefeli.

De juridische hulporganisaties Lesvos Legal Centre en Human Rights Legal Project hebben daarom een gezamenlijke verklaring opgesteld. 'Er is in Griekenland sprake van een patroon waarbij migranten onterecht worden veroordeeld voor

mensensmokkel, vaak op basis van beperkt en twijfelachtig bewijs', stellen ze.

Via Zoom geeft Lorenzo

d'Agostino uitleg. Hij is als onderzoeksjournalist gespecialiseerd in migratie en onderzocht soortgelijke zaken. 'De

OVERLEVENDEN VAN DE SCHEEPSRAMPTEN RUSTEN UIT IN EEN LOODS IN GRIEKENLAND. BEELD: YOUTUBE/REUTERS

focus op mensensmokkelaars is voor mij een heel duidelijke tactiek om de schuld op anderen af te schuiven', zegt hij. 'De rechtszaken zijn opgezet door mensen die heel goed weten waarom migratie onveilig en gevaarlijk is.'

In november 2023 verklaarde de Europese Unie dat migrantensmokkel heeft geresulteerd in een duizelingwekkende menselijke tol van meer dan 28000 verdronken of vermiste mensen in de Middellandse Zee sinds 2014. Maar volgens d'Agostino ligt de verantwoordelijkheid bij de Europese beleidsmakers: 'Als je de kwestie wetenschappelijk bestudeert, zie je duidelijk dat de sterfte op de route verband houdt met de grensbepalingen. Hoe strenger het grensbeleid, hoe gevaarlijker de reis,' zegt hij.

De Europese Commissie schat dat 90 procent van alle mensen die illegaal de EU bereikt, gebruikmaakt van de diensten van smokkelaars. Het tegengaan van mensensmokkel is in dat opzicht dus eigenlijk vooral een maatregel om grenzen te sluiten.

Lorenzo d'Agostino wijst erop dat het probleem eigenlijk tweeledig is. Hij zegt: 'Smokkelaars zijn natuurlijk uit op winst.

Ze geven niet om het welzijn van hun passagiers, niet altijd, niet noodzakelijk. Maar de belangrijkste oorzaak van de gevaren van de reis is het anti-migratiebeleid dat een land heeft.'

Libische generaal Haftar

De zaak Pylos laat deze tweeledigheid op een pijnlijk duidelijke

konden zij achterhalen dat de reis was georganiseerd met brede steun van machtige mensen die gelinkt zijn aan generaal Haftar, een Libische krijgshoofd met veel connecties. Hij domineert de regio in het oosten van Libië, vanwaar de Adriana vertrok. De afgelopen twee jaar is de smokkelhandel daar flink

een mensensmokkelaar zijn.'

Dit is niet de eerste keer dat controversiële verhalen over de samenwerking tussen Europese landen en Frontex met Libische smokkelaars in het nieuws komen. In 2017 ontdekte journalist Nello Scavo bijvoorbeeld dat Bija, een van de meest gewelddadige mensenhandelaren van Libië, op 27 mei 2017 in Italië een geheime bijeenkomst had bijgewoond. Tijdens deze vergadering onderhandelden de Italiaanse en Libische autoriteiten over het tegenhouden van migranten. Bija werd voorgesteld als 'een van de commandanten van de Libische kustwacht'.

'Italiaanse en Libische autoriteiten onderhandelden over het tegenhouden van migranten'

Zoektocht naar gerechtigheid

Een jaar na de ramp met de Adriana zijn de overlevenden en familieleden van de slachtoffers nog steeds op zoek naar gerechtigheid. Advocate Lorraine Leete en activiste Nefeli vertellen dat die nog op zich laat wachten.

Een aanklacht van de overlevenden tegen de betrokken Griekse autoriteiten loopt nog, vertelt Leete. Ze ziet kansen. 'De OM's zullen deze zaken normaal gesproken archiveren, zeggen dat er niet genoeg bewijs is en geen van de daders kunnen identificeren.' Maar er is een sprankje hoop: 'In dit geval gaan we echt aandringen op een goed onderzoek, want we weten precies welke boot verantwoordelijk is, we weten wie de kapitein was.'

Op 7 juni vonden er in verschillende steden in onder andere Griekenland en Duitsland demonstraties plaats om de schipbreuk te herdenken. Nefeli was van de partij, vertelt ze. 'Ik denk dat het belangrijk is om niet te vergeten, om aandacht te blijven vragen en actie te voeren voor open grenzen. Door demonstraties, door te laten zien dat we het niet eens zijn met dit beleid.'

manier zien. Onderzoek van het Duitse tijdschrift *der Spiegel* en *Lighthouse Report* geeft een idee van wie de echte betrokken smokkelaars waren. Met hulp van overlevenden en analisten

gegroeid. Volgens experts kan Haftar onmogelijk ontkennen dat hij daar iets mee te maken heeft.

Een jaar geleden had de Italiaanse premier Giorgia Meloni een ontmoeting met Haftar, om de migratie via Libië naar Italië in te perken. Kort daarna begon een troepenmacht van nieuwe speedboten op migrantenboten te jagen, die van Libië naar Italië voeren. Het gaat hier om de zogenaamde Taruq Ben Zeyad Brigade, een paramilitaire organisatie onder leiding van Haftars zoon Saddam Haftar.

Een van de overlevenden van de Pylos-ramp vertelde aan *Lighthouse Reports* dat alle reizen vanuit Oost-Libië onder toezicht staan van diezelfde Saddam Haftar. *Der Spiegel* concludeert: 'Als de beschuldigingen waar blijken te zijn, zou de man die Europa op het punt staat tot partner uit te roepen eigenlijk zelf

DE SCHIPBREUK WAS EEN STAATSMISDAAD. BEELD: FREE PYLOS 9

TAYFUN BALCIK

Journalist en historicus.

Ik zal mijn allochtone stem blijven gebruiken

De laatste tijd ben ik steeds minder mezelf. Alles gaat traag of niet. De pro-Palestijnse studentenprotesten – waar ik verslag van deed en actief aan heb deelgenomen – hebben er bij mij flink ingehakt. Het onbegrip lijkt alomtegenwoordig. Je wordt meteen tot Jodenhater uitgemaakt. Door mensen die zelf bewust, maar vaak ook onbewust, moslimhaters zijn.

We zijn allemaal tegen antisemitisme in Nederland. Maar moslims mag je kennelijk openlijk haten. Tja. Eenmaal een allochtoon, altijd een allochtoon. Voor mensen die de systemische implicaties van het woord allochtoon nooit hebben ondervonden: eenmaal een tweederangsburger, altijd een tweederangsburger.

Hoewel het ergens ook fijn voelt om aan de kant van de verworpenen der aarde te staan en tegenmacht te organiseren, lagen in de afgelopen weken ook verzuuring en vervreemding op de loer. Na het zoveelste verjaagde protest plofte ik op de bank met een leeg gevoel. Malloten die tv's kapotslaan en de pers bedreigen hielpen uiteraard ook niet.

Wat voor nut heeft het allemaal? Het bloedbad in Gaza gaat 'gewoon' door. En dat terwijl het

‘Extreemrechts wil ze weg hebben, ik moet voor hen zorgen’

leeuwendeel van de Nederlandse politiek blijft wegstaren en Israël steunt. Ze lijken zelfs ‘vrede’ met de genocide in Gaza te hebben. Uit een kieswijzer van The Rights Forum vorig jaar bleek dat tien van de zeventien partijen geen problemen hadden met honger als oorlogswapen. Wat kan je nog doen in een land, dat ook nog eens een islamofobe spionchef als premier uit de hoed heeft getoverd? Niks?

En daarom ging ik maar niks. Series bingewatchen en zuipen met vrienden. Mijn leegte werd met cynisme vervuld toen ik Mad Men keek, over een succesvolle, doch hedonistische zakenman die continu overspel pleegt en zijn familie daarom verliest. Deze Amazon-serie bracht mij

echter ook aan het denken over de oermotivatie van de mens. Economische zekerheid bieden aan jezelf en dierbaren. En keihard werken om brood op de plank te brengen. Behalve in Palestina en andere oorlogsgebieden overigens, daar kan je je hele leven keihard werken om uiteindelijk platgebombardeerd te worden.

En zo schommel ik tussen cynisme, depressie, werk en mantelzorg voor disfunctionele familieleden. Mensen die pech hebben gehad in het leven, en al meer dan vijftig jaar in een getto wonen en de taal niet machtig zijn. Extreemrechts wil ze weg hebben, ik moet voor hen zorgen. Extreemrechts ziet hen als een allochtone kostenpost, ik betaal af en toe de boodschappen en neem ze mee uit

eten. Extreemrechts haat ons, wij hebben niks anders dan de onvoorwaardelijke liefde voor elkaar.

Voor mijn dierbaren en de volgende generaties moet ik er zijn. Ik moet verschijnen op verjaardagsfeestjes en vier-op-een-rij spelen met allochtone kleuters. De machthebbers in Nederland doen er alles aan om mij en mijn allochtone volk te vervreemden, te vermoeien en te dehumaniseren. Maar mijn onvoorwaardelijke liefde voor de stiefkinderen van Geert Wilders, die zich superieur waant en ons nooit zal accepteren, noopt mij tot actie.

Ja, ik zal met vallen en opstaan voor hen klaarstaan. Ik zal hen beschermen. Ik zal hen uit boekjes voorlezen, zodat ze de Nederlandse taal ook uit een allochtone stem leren kennen. Ik zal een rolmodel voor hen zijn als activistische, antiracistische burger. Ik zal mijn depressie bedwingen, onderdrukken en uitstellen, zodat zij een ingeburgerde allochtoon van dichtbij kunnen meemaken. Zodat ze zien dat er een Nederland mogelijk is dat voor ons allemaal werkt. En dus niet alleen voor Henk en Ingrid, uit wiens naam het kabinet zo kleinzielig als ze zijn, de sociale woningen die met urgentie behoorden tot de statushouders, heeft afgepakt. ●

dK.Academie

voor €29,95 p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform *de Kanttekening*.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek uit de reeks *Elementaire Deeltjes* van Amsterdam University Press, waarover het *Nederlands Dagblad* recenseert: 'beter dan Google en Wikipedia samen', ter waarde van € 15,00 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van € 12,50 per maand.
- Een abonnement op het maandblad van *de Kanttekening* inclusief digitale toegang ter waarde van € 12,95.
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introducté per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in *de Kanttekening* uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts € 29,95 per maand.

In samenwerking met:

